

شور

ایکچی پیل

اورنبورغدا اونیش کونده بر یققان
ادبی قتی و سیاسی مجموعه در

عدد ۱۷

۱۹۰۹

مندرجه سی :

علی شیر نوایی .
مشهور ترک شاعری .

کیلچک کونده اسلام .
(صوگنی)

خیوه (خوارزم)
مملکتی حقنده .

احسان ، یخشیاق ،
عمر القراشی .

تاریخمزه عائد . هوس
ترکاری ، بلغاری ، خزرلی ،

اوزلی ، توغایلی ، باشقردلی .
انسانلرنی دورتکه

بولمک . عربچه « الجامعه » دن
مترجمی ع . . بطلان

لاطشار ، ایستونلر
و . . . بز . « بولکاش او غلو »

باشقردلی . رم . هادی .
چواشلر . طریق البشیری

آخوند ملا محمد
پیش نماز زاده . فافقاز شیخ

الاسلاماغده تعیین اولندیغی
مناسبتله ترجمه حالی .

روسیده تجارت
و صناعت مکتبلری .

مراسله و مخابره : ناوی
قرانقه ، پیتر آلکساندرو -

فسکی ، کراسنواوفیمسکی
هم بیرسکی او یازندن .

تقریض : ادبیات : خلاصه
تاریخ اسلام : اصول حساب :

تلانجی قزی : موزیقه و
اسلام : جغرافیای امرانی :

الذواقیات .
متنوعه : یوغارغه خواجہلق ،

عجائب مخلوقات ، گیمرمانیاده
معاملاتک والونیه سی وغیریلر .

حکایه : اوقچی قر (ف . ک) .
لطائف قلم مسابقه سی .

•••••

مجله

اثر رضا الدين بن فخرالدين

دين مبین اسلامك ظهورندن، رسول اکرم افندمن
حضرتلرینك نسب شریفلرندن، وفات اولدیغی کونینده
قدر اولان بیوک حادثه و ماجرالردن باحث اولان بو
رساله، «وقت» مطبعهسینده باصلوب تمام اولدی. اڭ
معتبر اصللردن آلتوب ترتیب ایدلدیکی جهتله مکتب
شاگردلری ایچون استفاده ایدرگه لایق بر اثردر.
(بهاسی ۲۰ تین. پوچته ایله ۲۴ تین.)

یگی آچلمش «وقت» مطبعهسینده

هر تورلی مطبعه اشلری قبول قیلنهدر.

رمضان بیرامنه قدر هفتاق «ترجمان» عزتهسه
ایکی رهنه بئک ایله مشتری یازیلور. عزتهنگ موجود مشتری
و استانبولده ساتیشی بویله بر امتیازه مساعده ویردی.
لکن بو امتیاز موقتدر یعنی بیرامه قدر بو نهنه بدلی
تساییم ایتیلنهدر. سنهک مشتریاره کله حاکم سنه بیرامه قدر عزته
و برده ۱۵۶ صحنهک «تاریخ عویسی» تک برنجی جلدی یوللانده قدر.
باجعت - شهر بانهجه بران.

«وقت» اداره خانهسینك اوز مطبعهسینده نفیس روشده اعلا کاغدگه

باصلوب چقمان توباندهگی اثرلر ساتلمقدهدر:

«جغرافیای عمرانی» - (درس کتابی) ف. کریموف. ن. آغویف لر

تالیفی. بهاسی ۳۰ تین؛ پوچته ایله ۳۶ تین.

«تاریخ اسلام» - (درس کتابی) مکتب سلطانی مآذونلردن عثمان

خلیللر اثری. بهاسی ۱۸ تین؛ پوچته ایله ۲۲ تین.

«ترویسیکی علماسی» - اصول جدید اصول قدیمه نواعسنی آبر و ایچون، اصول صوتیه

و جدیدلرک شرعا درسنلکنده عقلا موافق لغته دائر مشهور استاذ محترم شیخ زین الله

النقشبندی حضرتلری طرفندن تالیف ایدلمش عزیز بر رساله در اصول جدید

نواعسی ایله بوشقه عمر اونکارماس ایچون بونک آلتوب مطالعه ایدیلوی لازمدر.

برنجی طبعسی ساتلوب بتوسییلی «وقت» مطبعهسینی طرفندن ایکنجی مرتبه باصلدی.

همت ایله لرینگ بونی یوزلب آلتوب مناسب بولرگه تقدیم ایتولری معقولدر.

دانهسی ۵ تین یوزلب ۳ صوم. «Вактъ» Оренбургъ, Типографія

شورا دىر والوغ خادىملىرى

على شىر نوايى

اشى على شىرنى ايزلاتمك اولدى. مذكورنك «سمرقند» ده ايدىكىندىن خبر آلدىغى ايله ماوراء النهر پادشاهى اولان سلطان احمد ميرزا- يه خبر كوندروب على شىرنى حرمت ايله ارسال ايتمه سىنى طلب ايتدى. كيسه سى بوش اولدى- يغى سببىدىن على شىر، سلطان احمد ميرزا مصر فى ايله «هرات» شهرينه يوللاندى و سلطان حسين طرفىدىن بيوك احترام ايله قارشو آلتوب در حال «مهردار» لىق منصبىنه و صوگره دن وزيرلىك، تعيين ايدلىدى.

على شىر، بوش وقتلىرىنى مطالعه و ناليفى ايله كچىرر مجلسينه ده عالملىر، اديبلار يىغولور ايدى. فضل اهللىرىنه، شاعرلىر، هنر و صناعت اربابىنه انعام و احسانى مبذول اولدىغىدىن معارف و صنايع ترقيسىنه چوق خدمت ايتدى.

بر مدت صوگره سياست ايله اشتغالدىن وار كچوب خدمتىدىن استعفا ايلدى ايسه ده عالم، عادل و محب علم و ادبا هم ده علم و معارفنى مروجى اولان سلطان حسين على شىرنى هميشه كندى ياندىن آيرمادى و آخىرىده نكرار

ترك شاعرلىرىنىڭ پيشواسى و ترك ادبىياتىنىڭ استاذى و مؤسسى اولان اوشبو ذات، سلطان ابو سعيد وزيرىنىڭ اوغلى اولوب ۸۴۶ تاريخىده «هرات» شهرىده دنيا يه كلىدى. آتاسى ايسه بونك تعليم و تربيه سىنه آرتق اعتنا و اجتهاد ايتدىكىندىن، بالانىڭ كندىسىده هم استعداد اولدىغىدىن شول زمانه كوره مكمل صورتىده تحصيل ايلدى.

على شىر، مکتبىده تحصيل ايتدىكى وقت سلطان حسين بايقرا ايله شريك اوله رىق درس او قودلارنىده ايكىسىدىن قانغىسى غنه دولته ايرشور اولسه ايبده شىنى اونودما مق اوزره اوز آرارلارنىده سوز و يرش مشلر ايدى.

على شىر، بر مدت خراسانده و صوگره ده «سمرقند» ده تحصيل ايله مشغول اولوب آرادىن خىلى وقت كچىد كنده ۸۷۵ تاريخىده سلطان حسين بايقرا «هرات» ده سلطنت تاختى چىقىدى و وعده سىنى دائىم خاطرندى صاقلادىغىدىن ك ايلك

عبدالرحمن الجامی کبی بر چوق الوغ ذاتلر ایله صحبت ایتمشدر. ترکیچه شعرلری دورت دیواندن عبارت اولوب برنجیسی بالا وقتنده، ایکنچیسی یکیت وقتنده، اوچونچیسی ایر اولوب یتدیکی سوکنده، دورتنچیسی قارتلق وقتنده سویلامش شعرلریدر. بونلردن باشقه فارسیچه سویلامش شعرلری آیرم بر دیوانه یازلمشدر. ترکی شعرلرنه «نوایی» و فارسی شعرلرنه «فانی» دیه تخلص ایتمشدر. فارسی لسانینی سومش و گوزل شعرلر سویلامش ایسه ده آناتیلی اولان ترکی گه محبتی دخی زیاده و کامل ایدی. هر ایکی لسانده اولان کمالنی الوغ اولدیغندن «ذواللسانین» (ایکی تیللی) دیه شهرت بولمشدر.

علی شیر زماننده ترکستانده فارسی لسانی زیاده معتبر اولدیغندن ترک عالمیری و شاعرلری عمومیتله آنا تیللری اولان ترکی فی بر طرفه تاشلاب بتون بتونه فارسیچه سویلرلر و فارسیچه شعر انشاد ایتمکله بر برینه تفاخر ایدرلر ایدی. اوشبو حال ترک قومینک ادبیاتدن محروم قالمق رینه، بونک سببندن ده ملیت حسلری تمام یوغالمقینه. شان و شرفلری اونودلاچغینه باعث اولدیغندن علی شیر، شول وقتده اولان افکار عمومینک عکسینه حرکت ایدر اولمش، ترک بالاسی مطلق ترکچه یازارغه او قورغه او گرنک لارمدر، دیه دعوی ایلامش. بونی بالفعل اثبات ایتمک ویول کوسترمک قصدی ایله بر قاج اثرلر میدانه قویمشدر. اوشبو جهتدن علی شیر، ترک ادبیاتینک نیگزینی قورمشدر. امام جاحظ ترک قومینک فضائلن تشهیر ایتدیکی حالدده (۱)

(۱) عرب ادیبی اولان امام جاحظ حضرتلرینک ترک قومی مدح حقنده «مناقب الترتک» اسمنده بر رساله سی واردر. بورساله شمده ۵۲ بیتده طبع اولندی.

تکلیف ایتدیکنه کوره «استراباد» شهرینه ولی اولدی. شیر علی بو منصبده ده اوزون وقت قالمادی، استعفا ایدرک «هرات» شهرینه قایتدی و دنیادن عزلت ایدرک بر طرفه چکلدی. مع ما فیه سلطان حسین همیشه کندی التفات واحترامنه طوتار و هر وقت حالینی استفسار ایدر، شهزاده لرینی بونک مجلسندن استفاده ایتدر ایدی. وزیرک پیشوکنده اوسمش و وزیرک یورتنده کون کچرمش سوکره دن، علم قدرینی بحق بیلوچی تربیه و ادب اهلینی احترام ایدو- چی بر پادشاه عالی جاهنک حمایتنده کون کچرد یکی حالدده زمانه موده سینه تقلید یوزندنمی یا که فلکدن شکایت ایتمک شاعرلرده عادت اولدیغندنمی و یا خود حقیقت اوله رفعی؟ کندی طالعدن ناراضی اولوب عصرندن شکایت ایتمشدر و بو طوغورده: «گهی تابدم فلکدن ناتوانلق. گهی کوردم زماندن کامرانلق» «بسی اسسیق ساوق کوردم زمانده. بسی آچیغ چو- چوک تاندیم جهانده» دییور اولمشدر.

علی شیر، ترکی اولدیغی حالدده فارسیچه شعر سویلا و چیلرنک اک معتبرلرندن معدوددر. ترک ادبیاتنی اک ایلک اوشبو ذات نأسیس ایتدی دیولسه مبالغه اولماز. بوندن مقدم ادبی صورتک ترکیچه یازوچی کیمسه اولمادیغی مرویدر. علی شیرنک اثری کوب اولوب بو کونده بعضیلری باصلوب تارالمشدر و هر بری لطیف و گوزل اولمغه ترکی ادبیاتنده نمونه و مثال عد ایدلنور. بونکله برابر بیوک بر کتبخانه سی اولوب علم و معرفت اهلرینه آچیق طوتلدیغی، مشهور مؤرخ خواندمیر اوشبو کتبخانه دن استفاده ایتدیکی روایت اولنور.

علی شیر یالکنز شاعرکنه دگل بلکه بونکله برابر بیوک بر حکیم و فیلسوف ایدی.

ممکن اولماز. آڭلاتورغه ممکن اولانلری ایچونده اوزون جملهلر ترتیب ایدرگه و بر قاج عرب سوزلری قویارغه ضرورت اولور» دیه دعوی ایلر.

ایکی کیمسه آراسنده اولان اشلر ایچون عرب بلرده اولان مفاعله بابی، فارسی لغتنده بتون بتونه اولمادیغی حالده ترکی تیلنده آنچق بر «ش» حرفی قویبق ایله اش تمام اولدیغنی (کورمک - کورشمک. تابیق - تابشمق. اوبمک - اوبشمک کبی) علی شیر، بر کوکی ایله شادلانوب بیان ایلر. بوندن صوڭ دیبور: «ترك تیلنده بو کبی دقایق پک کوب اولدیغی حالده حقیقتی تدقیق ایدلمادیکی سببلی هنوز مستور بر حالده طورر. بلاغت میداننده بو قدر واسع وفائدهلی بر تیل اولنوب طوردیغنده بونی ناشلاب باشقه بر تیل ایله یازمق وسو- یلامک بیوک بر کفران نعمت اولسه کرک».

علی شیرنڭ وزیر بالاسی اولمقی همده امیر ووزیرلک شهرتلی، تنی ایله برابر، توپراق آستینه گوملیدیکی حالده شاعرلک، ادیملک شهرتی کوندن کون آرتمقدردر.

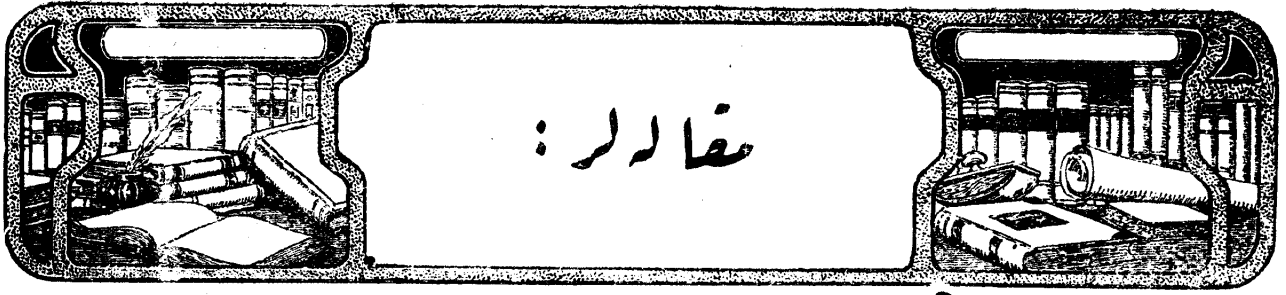
غایت عالم اولان بو وزیر ووزیر صفتندک اولان بو عالم وادیب هجری ایله ۹۰۶ تاریخنده وفات ایندی. الله تعالی مظهر عفو وغفران ایتسون!

علی شیر ترک لسانینڭ گوزللیگینی و ملایم ایدیکنی عملیاتی ایله کوسترمش و ترک قومی عاشقی اولمش فارسی لسانینه کوره ترک لسانینڭ ایرکن، کیڭ و ملایم هم فاعدهلی ایدیکنی دعوی ایدر اولمش. «محاكمة اللغتين» اسمنده اولان رساله سیننی اصل اوشبونڭ ایچون یازمشدر.

علی شیر، ترک قومینڭ زیرا کلکیرینی، علم و معرفت که مستعد اولدقلرینی مدح یرنده: «ترك قومینڭ خواص و عوامی، فارسیره فاتشور اولسهلر آنلردن فرقسز صورتده فارسیچه سو- یلرگه بیلورلر و کوبلری شعرلرده سوبلرلر، اما فارسی قومندن ترکلرگه اختلاط ایتمک سببندن ترکیچه بیلوچیلری پڭ آز اولور و بو آز لرنڭ سوبلاشدیکاری وقتلرنده ترک دگل ایدیکاری بیلنوب طورلور» دیبور. ترک تیلنی مدح ایدرک: «ترك ایله فارسی لسانی آراسنده فاحش صورتده تفاوت اولوب، ترک تیلی فارسی یه کوره لندیلدر. ترکی لساننده اولان نکتهلر، رمز و معنالی تعبیرلر فارسی تیلنده اولنماز» دیبور. بوندن صوڭ آدم بالالرنی اوز آرا قونوشقلری وقت استعمال قیلورغه احتیاج اولان سوزلردن یوز قدرینی یازوب (۱): «ایشته ترکچه اولان اوشبو سوزلرده، هر وقت محتاج اولدیغمن معنالر پک آز اشارتلر ایله بیلدرلمکده در. بو معنالرنی حتی چیت کیمسه لرگه آڭلاتمق ده

(دایی - توتای) آنا ایله بر طوغمه قز قارنداش. «کوگل» سوت آناسی. «کوکلدش» (کوکلتاش) سوت طوغمه سی. «بینگ»، «آو»، «قوش»، «کوک»، «قایماق»، «فاتلامه»، «بولماچ»، «قورت»، «قویماق»، «کومچ»، «اوماچ»، «تالقان»، «توقماچ»، «یاسانق»، «بیرانک». هر برینڭ معناسی معلوم. علی شیر، بو سوزلرنڭ مقابللری فارسی ده اولمادیغنی و کوباری فارسی لغتنده ترکچه اولمق استعمال ایدلریکنی روایت ایلر.

(۱) بولر جمله سندن اوشبو کلمه لردر: «اینگرامڭ»، «اڭغرامق» قایغو ایله گزلیچه باواش یاواش آغلامق دیمکدر. «سیقتامق» آغلامق، مبالغه سیدر، «اوکرمک» عادتدن طش قچقروب آغلامقدردر. «تیلدرمک» محبت اشلری بر برینه زار اولوب و موکایوب طورمقدردر. «قاپاق» کوز ایله قاش آراسی «آغا»، «اینی»، «ایکچی» بیوک قز طوغمه، «سنگیل» کچوک قز طوغمه. «آباتا» «آپا- نای - آپاق» آنا ایله بر طوغمه ایر قارنداش. «طغای»

مقالەلەر:

كىلەچك كۈن و اسلام (۱)

—

اوشبو يىرنى اوقۇچى كىمىسە : « اسلام حكومتلىرى اوشبوروشده دىندىن يىراق اولسەلەر ، مسلمانلارده آنلارنىڭ بويىلە حاللارنىڭ رىضا اولوب ھېمىشە اطاعت قىلوب طورسەلەر ، دىن عالملىرى يىڭ نفۇزلرى اولماسە ھېچ اشدە آنلارنىڭ فېكرلىرى صورالماسە ھەمدە دىن عالملىرى امتنىڭ محبتىنى اوزلارنىڭ جلب ايتىدەرلىك كىمالتلىرى اولماسە ، آوروپا مېكتىلرندە اوقومش شاكردلر اسلام دىننى آردلارنىڭ ناشلاسلەر ودىننى بوش بر نرسە حساب ايدوب خىر ايچسەلەر ، سفاھت برلرگە يورسەلەر ، سوڭرەدن اوشبو شاكردلر ھر تورلى حكومت اشلىرىنىڭ كىرۈپ بىتون اسلام حكومتلىرىنى اوز فوللرنىڭ آلسەلەر ، خىلقلرنىڭ اوزلارنىڭ امىرلىرىنىڭ وپىوكلىرىنىڭ ايارمىكلرى طبعى اولدىغىدىن امتلر اوزلارنىڭ حاكىملىرىنىڭ ايارسەلەر ، كل دىندىن ايلك اسلام دىنى بىتمك لازم كىلمازمى ؟ آوروپادە خىرستىيانلىق بېش قىرنلر قىر بر مدت ، مدنىت ايلە صوغشوب اوز اوزىنى صاقلاپ كىدىكى حالده اسلام دىنى اوز اوزىنى بر قرن اولسەدە صاقلارلىق كوچى يوق ايدىكى معلوم اولمادىمى ؟ بوندىن اوستون مسلمانلارنىڭ دىن خىمىتىنى ايتارلىك جنسىتلىرى ووطنلىرىدە بوقدىر ، اويلە ايسە اسلامنىڭ تىز كوندىن بىنەچكى وخبىرىدە يالڭىز تارىخ

(۱) باشى ۱۶ نچى عددە.

كىتابلارندە غنە ۋ فالاجى شېھەسزدر « فېكرىنە كلور . اى اوقۇچى صبر ايت ! حكام ايدىرگە وقت وار ! اشلىرىنى دخى تىراندىن ويخشىراق صورىندە فېكر ايلرگە تىوشلى . ظاهرى قارامق ايلە بر تورلى حكام ايتىمك لازم اولان شىلرەدە ، دقت ايلە قارالدىغى تىقەيدىدە ايكىنچى تورلى حكام ايتىمك لازم كلور . بو ، پىك معلوم بر ، سئىلەدر . امتلارنىڭ سىرلىرى كولىگىلر سىرلىرىنىڭ بولدىلرلىرىنىڭ ، كوچوب يورولرىنىڭ اوغشار . كولىگە نىڭ بر اورىندە تىك طوردىغىنى واصلا كوچما . دىكىنى اعتقاد ايدىن صبى بالا ، كوكدە يورۇچى يولدىلرلىرىنىڭ مغربدىن مشرقغە سفر ايدىلرلىرىنى انكار ايدىن عامى ، پارىژ شىھرىدە فېش اورىلدىن باشقە ير اولاجىن انكار ايدىن فاسىق ماجىن ، مصرغە كلوبدە ھر شىنى ايتىدىكىنىڭ خىلانچە كورن ضعيف كوزلى آدم وغبىر بو قىيلىدىن اولان كىمىسەلر البتە معذورلردىر . زىرا بونلر ھر اشىنى اوز حاللرنىڭ مناسب نىقەدن كورمىشلر وشوڭا كورە حكام ايدىلرلىرىدە فقط اسلام حقىدە بويىلە سىطىي حكىملر جائىز اولماز ، سئىلە غايت بىوكدر ، دقت ايتىر . اسلام اوزىنىڭ طبعى سىرى ايلە سىر ايتە ، كولىگەلرنىڭ كوچولرى ، يولدىلرلىرىنىڭ يورۇلدىرى قىيلىدىن آز اولسەدە ھېمىشە ترقى طرىقىنى يول طوتە . بىتون دىنيا خىلقى بر بىرىنى ياقىن كىلە . مسلمانلر آوروپالولر طرفىنە سفر ايتىمكە اولدىلرلىرى كىي آوروپالولردە اسلام

ایدنار قونت هنری دی قاستری کتابینی اوقو-
سونلر ، بونگ عربی ترجمهسی مصرده ۱۳۱۵
تاریخنده باصلمشدر .

ایشته بونلر ، آوروپانگ اسلام حقنده
نه کبی فکرلرده اولدقلرینه دلیل اولور . همده
آوروپا دولتاری اتفاق ایله هریرده مسلمانلرغه
جبر وجفالر کوستروب طورلر ایدی . فقط
اڭ ایلك اوله رق انکلیزلر بویله جبرلمکدن
طوقتالیدیلر . شیخ جمال الدین الافغانی حضر-
تلیرنیڭ روسیه ایمپراطوری حضورنده اجتهاد
ایتدیکی صوکنده روسیه دولتی هم مسلمانلرغه
یخشی کوز ایله قارارغه باشلادی .

اڭ تعصبسنر حکومت دبه سانالمقده اولان
انکلیز دولتی مسلمانلرغه هیچ منصب ویرماز
ایدی . اما اوشبو کونلرده بو حاللر خیلی
اوزگردی . آوروپا عالملری قرآن شریف
اوقورغه کرشدیلر ، بیوک مدرسهلرده اسلام
دینی حقنده درسار اوقولنده . اوشبو سببدن
ترجمه لر واسطه سیل دگل بلکه طوغریدن طو-
غری اسلام دینینی آڭلارغه باشلادیلر ، اسلام
دینینیڭ فضیلتی حقنده حتی کتابلر تالیف ایتلر
وبونگ پیغمبری حقیقت حالده الله تعالی
جانبندن تأیید ایدلش راست آدم اولورغه
تیوشالی ، بو آدم دنیانی اصلاح ایتمک طوغرو-
سند کوب خدمت ایتمشدر ، فائده لی عقیده
اوگرتمش ؛ احوال بشرنی توزاتمک طوغروسند
گوزل اخلاق تعلیم ایلش ، دیورلر . شمدی
بعض برلری واردرکه اوز عالملری طرفندن
کتورلمش شبهه لرگه اسلام دینینی حمایت ایدوب
جواب ویرلر . حتی اسحق طیلر کبی بعض
آوروپا روحانیلری خریستیانلق ایله مسلمانلقنی
برگه جیارغه اجتهاد ایتلر . اش بونگ ایله گنه
قالهادی ، بلکه بعض بر اسلام قاعده لری ایله

طرفینه سیر ایتمکده لردر . بونلرنڭ قانغیسی
تیزراک یوریه چکن بیاماز ایسه کده اسلام ایله
آوروپا بریرگه کیلوب اوچراشه چغنده شهبه
یوقدر . بواش بوکون بولمازسه ده مطلقا یارین
بولاقدر . ایشته سزگه بونگ تفصیلی :

کچن قرنلرده آوروپا ، اسلام دینینی ، تالا-
مق اولدرمک سببدن میدانه چیقشمش پتپرسلمکدن
عبارت دبه بیلور . و مسلمانلرنی ده صنملرغه
عبادت ایدوچی ، قان آغزوچی وحشیلر دبه
اعتقاد ایدر ایدی . اوشبو سببدن آوروپالولر ،
اسلام دینینی بتررگه تیوشلی ویر یوزینی ده
مسلمان اسملی کیمسه دن صاقلاب قویمق لازم
فکرنده اولورلر ایدی . بو طوغروده تالیف
ایدلش اثرلر کوبدر ، بونلرنڭ جمله سی ده
بزم بو یرده یازدیغمز سوزلرگه شهادت ایلر .
حتی اوشبو مقصد ایله قرآن شریفنی قصدی
صورتده تحریف ایله ترجمه ایتدیلر . قرآن
شریفنڭ شویله ترجمه لری واردرکه قرآن
ترجمه سی اوله ق اوزره یازلمش اوشبو اثرلرده
فاتحه سورسینڭ ترجمه سنی اوقودیغنده شول
سوره نڭ ترجمه سنی اوله چنی اصلا خاطرلرگه
کلماز . حالبوکه فاتحه سورسینڭ معناسینی
بیلمامش بر مسلمان اولنماز .

آوروپالولر طرفندن اسلام دینی دم
ایدلوب ورسول اکرم حضرتلر یامانلانوب
یازلمش اثرلر حقنده سوز سویلانور اولسه بیوک
جلدلر ایله کتاب یازمق لازم کلور . آوروپا
فیلسوفلرندن اولان رنهان «ابن رشد» اسملو
کتابنده اسلام حقنده حاشالله «شهوت اسیرلری
وخنزیرلر دینی» دېمشدر . فرانسه ده بیوک
آدملردن بری اوزینڭ حکومتنه کعبه نی یهررگه
رسول اکرم قبر شریفنی پاریزغه کوچررگه
عقل ویرمشیدی . (بونگ تفصیلی بیلورگه آرزو

آوروپالولر هر نه قدر مدنیت یولینه کر۔
مشر ایسه ده اصل حقیقی اولان مدنیت هنوز
ایلروده در . حقیقی مدنیت ایسه بتون خلقنی
بر دین تختنه بیغوبده هر برینی شونده مسعود
باشاتمکن عبارت اولسه کرک . دنیاده اسلامدن
باشقه بو فضیلتنی حائز اولان دین یوقدر .

ایلك مسلمانلر اوشبو اسلام دیننی قبول
ایتدیکلری ایله سرعت عجیبه اوزرنده ترقی
ایتمشلر ایدی . بو وقت قضای الهی اوله رق
یوللرینه « تقلید » بلاسی آرقلی توشدی .
آدملر قرأندن اعراض ایتدیلر و اوزلری محبت
ایتمش آدملریڭ سوزلرینی شریعت بیلدیلر .
بونڭ سببندن خلقلرنی کیر و اوسدرا رگه کرشدیلر .
اوزلری ده آزدیلر باشقه لرنی ده آزدیلر .
چونکه اعتقاد و عمللرنی قرآن شریف که موافق
ایده چک یرده یونان فلاسفه لرنی ایاردیلر ، قرآن
و حدیثلردن بتون بتونه هجرت ایلادیلر .

اما آوروپالولر اسلامیت اوزرینه پڭ
طوغری اولان فن و علم یولی ایله وارلر و شول
سببندن باشقه امتلرنڭ خاطرلرینه کلمگان پڭ
کوب شیلرینی بونلر بو کوندن آڭلادیلر آوروپا-
لولر قاشنده تجربه گه مستند بولمغان شی علم
دگلدر ، شونڭ ایچون بونلر هر وقت علمنی عمل
ایله برلکک یوروتلر . بناء علیه هر بیلدیکلری
بونلرنی قرآن شریف که یاقین کتوره چکدر .
بونلرده قرآن شریف ایله اشتغال ایدنلر بو کونده
کوبدر و هر وقت « آفاق » واسطه سیله قرآن
شریفنی مطالعه ایلر و بونلر حقدنه : « سنر یهم
آیاتنا فی الآفاق و فی انفسهم حتی یتبین لهم أنه
الحق » تاویلی کاورگه وقت یتدیکی ظن اولنور .
شمدی مسلمانلرڭ کوز اوڭلرنده ایکی
تورلی یول وار . یا همیشه اولگیچه تقلیدلرنک
ثابت اولوب قرآن شریفنی علم و فن یولندن

بالفعل عمل فیلورغده مجبور اولدیلر . اسلام
دیننه طعن ایتمکه اولان طلاق حکمنی شمدی
اوزلری قبول ایتدیلر ، تعدد زوجاتنی قبول
ایتدرر ایچون بیوک بر اجتهاد واردر . خصوصا
آوروپا محرره لری خاتونلرنی فحش و سفالتدن
صاقلامق یالڭز تعدد زوجات حقدنه رخصت
ویرلمک ایله گنه ممکن اوله چغنی یازلر .

انساننڭ تیلی ایله انکار ایدن شیلرینی
عملی ایله قبول ایدرگه مجبور ایدن شی
ضرورتدر . طلاقنی قبول ایتمک اوشبو ضرورت
سببندن ایدکنده شبهه یوق . دخی آوروپاده
پڭ کوب مشکل مسئله لر واردر که بونلرنی حل
ایدر ایچون اسلام قاعده لرنی قبول ایدرگه
مطلقا مجبور اوله چقلدر .

خلقت عالم طوغر و سنده بو کونگی فن
اثبات ایتمش شیلر قرآن شریف گه تمام
موافقدر . قرآن شریف تعلیم ایتمش اثبات
الوهیت کبی شیلر یونان فلاسفه سندن زیاده
بو کونگی آوروپا فلاسفه سیننه مطابقدر .

بو کونگی مادیون اوزلری آڭلامش
علم و فنلرینه ضرر کتورما کسزین قرآن شریف
خبر و یرمش وحی گه اشانا آلورلر .

قرآن شریف تعلیم ایتمش اخلاق ، صرف
عمرانی و احوال اجتماعیه گه لازم اولان اخلاقدر .
قرآن شریف بیان ایلامش سیاسی ، مدنی ،
قضائی ، حربی ، صلحی اشلر بو کون آوروپا
خالق لری اختیار ایلمش قاعده لر ایله مناسبلدر .
قرآن شریفده آوروپالولرنڭ کوزلری توشمای
طورمقده اولان پڭ کوب خزینهلر واردر که بر
کون اولور ، بونلرنی ده کوررلر و قبول ایلرلر .
قرآن شریف عمرانی و احوال اجتماعیه حقدنه
اولان خسته لکلرگه شفادر . بونی ایسه طبیعی ،
اجتماع عالهلرندن باشقه لر آڭلی آلهازلر .

خیوه مملکتی اولسه کرک . حقیقت حالده خیوه ولایتی حقنده معلوماته پک جزئیدر . اول طرفه اولان اوفوچیلر مزده نه حکمتدر ولایتلری حقنده خبرلر یازمازلر ، کندیلرینک دینی ، ادبی و اقتصادی حاللرینه عائد مقالهلر کوندرمازلر . استانبول و سلانیك شهرلرنده اولان احوال کونی کونینه ییلنوب طور دیغی حالده خیوه احوالی حقند آیلر اوتار بر خبر اولماز .

بو کون خیوه حقنده ح . ل . افندی طرفندن بر مکتوب آلدیغی مناسبت ایله خیوه و خوارزم حقنده فسقهلق ایله اولسه ده بر آز معلومات ویرمک اولدق .

خیوه و خوارزم ، امویلر عصرنده اسلام مملکتنه الحاق ایدلنوب امیرلری خلیفه لر طرفندن نصب ایدلنورگه باشلامشلا ایدی . سوکوره خوارزم شاهلر عصرنده بیوک مملکتلر جهل سیننه کردی .

خیوه ننگ حکم ایتدیکی برلر بر وقتلر هندستاندن اورال تاغلرینه قدر و عربستاندن چین مملکتلرینه قدر اولان برلر اولوب بتون دنیاننگ یدی الوشندن بر الوشی ، « اورگانچ » شهرندن اداره ایدلوب طورلور ایدی . لکن بو حال اوزاق دوام ایتمادی ، باشقه اسلام مملکتلری قییلندن خیوه و خوارزم هم صوغش و فرلشلا سببندن تنزل ایتدی و انقراضه یوز طوتدی . بو کونکی خیوه مملکتی محیط دکیزنده اولان آله قییلندن الوغ چول اورتاسنک کوچک گنه معمور بر اورندر . داخلیه سننده فی الجمله استقلاللی اولسه ده حقیقت حالده روسیه گه تابع و روسیه حمایه سننده اولنور .

خیوه مملکتنه روسیه ننگ کوزی نوشوی پک کوبدن اولوب ، ضبط ایتمک چاره لر ی قور . لورغه باشلانمشدر .

بحث ایتمازلر بلکه ضیافتلرده اولکلر حضورنک اوقوب یورمکله فناعت ایدرلر . بو تقدیرجه آوروپالولر اسلام طرفینه سیر ایتدیکلری حالده مسلمانلر آنلرننگ یوللرنده کیسکه اولوب طورلر . آخرنده ده اوزلرینک مسلکلری اولان تقلید سببندن آوروپالولرغه تقلید ایدرگه مجبور اولورلر . فقط آوروپالولرغه تقلیدلری ، تقلیدسزلیک گه و قرآن شریفندن ده فائده لنه بیلمک لرینه باعث اولور . بوا یسه برنچی یولدر .

ایکنچیسى ، مسلمانلر آوروپالولر کلوب ایتدیکلری نقطه دن باشلاب یاپونلر قییلندن علم و معرفت کسب ایدرلر ، مدنیت آلورلر ، بوندن سوک آنلر ایله یاناشا اوله رق آله سفر ایلرلر ، بوسایه ده طبیعی قرآن شریفنی علم و فن یولندن آکلارلر ، دنیا یوزنده اولان خلق لرننگ جمل سیننه یول باشچیسى اولدقلری حالده حقیقی اسلام اوزرینه یورلر . ایشته بو وقت امام ترمیزی واسطه سیله حضرت انسدن : « اتم یغور کبیدر ، اولگیمسى خیرلی یوقسه سوکغیمسى ؟ ییلنماز » معنا سنده اولان : « اتمی کالمطر لایدی اوله خیرام آخره » حدیثینک تا . ویلی وبتون خلق حقنده قرآن شریفنک : « هو الذی ارسل رسوله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله ولو کره المشرکون » دیه ویردیکی خبری میداننه کاور . (تمام اولدی)

خیوه (خوارزم) مملکتی حقنده

احوالی ائک مجهول بر مملکت اولسه اولان ائک یاقین کوریشمز و دینی قارنداشمز اولان

بىۋارده حرکت اينتمش اوشبو عسکر بىڭ بلا ايله
برنچى فيورالده ياروم يولغە يتوب آخرنە كىر و
قايتورغە مجبور اولمشلردىر .

آلتىنچى مرتبه اولەرق ۱۸۷۴ نچى يىل
گنيرال قاوفمان قوماندە سەندە ييارلمش روس
عسكىرى خيوەنى ضبط ايدوب روسيە ەمايە سىنە
آلمشدر .

قبرى « اۋفا » شەرنده اولان قرغيز خانلردىن
نور على خان ەم بروقت خيوە مەلكتىنى ضبط
ايتەش و روسيە دولتتە تابع اولمقنى قصد ايلامش
ايسەدە مرادىنە موفىق اولمامشدر .

خيوە و خوارزم مەلكتىندىن بيوك ذاتلار
ظهور ايدوب مطريزى ، زىخشىرى و غيرلر
بو جەلە دندىر .

بو كونكى اھالىسى سارت ، اوزباك تر-
كمان ، قارە قالپاق اسملرندە اولان خلقلردىن
ەبارتدر . سارتلر اصلدە اسكى فارسلىر اولدىغىدىن
شول طرفنەڭ يىرلى خلقلر يىدر ، ككىدىلر يىنى
« تاجىك » دىە تەسميە ايدىرلر . اوزباكلىر ، اصل
چىگىز اتبەغى اولان تاتارلر (و مغوللار) اولور .
دشت قىچاقدە اولان تاتار دولتى منقرض اولدىغىنە
تاتار و مغوللرنەڭ بىر قەسمى چوقونوب روسلاشدى
و بىر قەسمى دە شىرق طرفىنە كىتوب اوزباك اسمى
ايله مشهور اولدى . اما تاتار اسمى يا كلىش
اولەرق بلغار و قىچاق تركلر يىنە وىرلوب قالدى .
اوشبو شىرىف ترك قومى ، بو يمان اسمى اوز-
لردىن تاشلارغە تىوشلى .

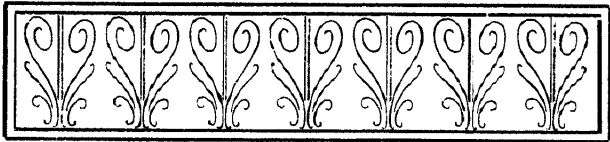
يوقارودە ذكر ايتدىكىمىز ح . ل . افندى بو
كونكى خيوە اھالىسى حقىدە اوشبو روشە بازار!
خيوە نەڭ حاضرگى خانى ۱۸ ياشىندە تخت كە
چىقوب شەدى ۶۵ ياشىنە كادى . اكثر شغلى
ەشق و مەبت كە دائىر اولان شەرلرنى جمع
ايتەكدر . مدت سلطنتكە روسيە عسكىرى خيوە كە

اورال قزاقلردىن بايق دىە مشهور غايت
بەادر بىر قزاق اوزىنەڭ ايدىشلىرى ايله خيوە كە
ەجوم ايدوب كرمىشلىر و خاننى دە قاچرمىشلىر
ايدى . قزاق ايسە ككىدىسى خان اعلان ايدلنوب
بىر قاچ وقتلر طوردى . لىكن روسيە دولتى
طرفىدىن ييارلمى يالىكز اوزلكلردىن بويە اش
قىادقلىرى سىبىدىن بايق بو اشنىڭ دوام ايتىمە-
چكىن آكلادى و بىر فرصت ككتوروب قاچدى .
خيوە لىلر ايسە آرتىدىن قوغوب يتوب اوزىنى
اولدىرديلر . بو ايسە روسلرنەڭ بىرنچى ەجو-
ملىرى ايدى .

بوندىن بىر قاچ يىل سوڭ روس قزاقلىرى
اىكنچى مرتبه اولەرق خيوە خانلىغىنە ەجوم ايتدىلر
و « خان اورگانچ » نام شەردىن بىر بىڭ مقدار
خاتون آلوب ككىدىلر . فقط بونلر آرتىدىن
تركمان بەادرلىرى يتوب ەر بىرنى قىچىدىن كچىر-
دىلر و مسلمەلرنى قورتولدىرديلر .

اۋچونچى مرتبه اولەرق قزاقلر دىخى خيوە
يانىنە واروب يتدىلر ايسەدە خيوە لىلر فارسو-
چىقوب ەر بىرنى تلىق ايلدىلر .

پىتر وىلىكى زمانندە دورتنچى مرتبه
اولەرق ۱۷۱۷ تارىخىندە رسەمى صورتدە روس
عسكىرى خيوە كە كوندردى . عسكىرلرگە باشلىق
اولەرق دولتگىرى بقوويچ چرقاسسكى اسمندە
مسلماندىن چوقونمىش بىر ذات تەيىن ايدامشىدى .
چرقاسسكى ، بايق يىلغەسى اوستنەڭ اولان
« غورىف » شەردىن ۴۰۰۰ عسكىر ايله حرکت
ايتدى . بو وقت خيوە خانى اولان شىرىغازى
خان طرفىدىن بتون عسكىر تلىق ايتدىرلمشدر .
بشنىچى مرتبه اولەرق ۱۸۳۹ تارىخىندە
« اورنبورغ » شەردىن خيوە اوستنە ۵۰۰۰ عسكىر
ويكىرمى ايكى طوب ييارلمشدر . بونلرنەڭ سىر-
عسكىرلىرى گنيرال پىروفسكى ايدى . بىرنچى

احسان، یخشیلق.

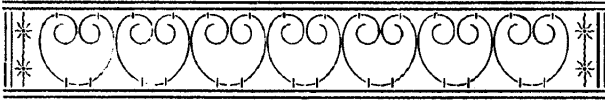
«ومن یسلم وجهه الی الله وهو معسن فقد استمسك
بالعروة الوثقی»

سعادتلو لطفی ائندی! بو دفعه کوندرمش
خطکیز ایله: «بو زمانده معروف صفتک اولان
صوفی اسملی کیمسه لر بیک کوب اولسه لرده نه
سبب که مبنی عادتق خلقمز آراسینه بونلردن
اخلاق حمیده سرایت فیلمایدر؛ بلکه فایسی
طرف خلقک صوفی و مرید اسمیلر کوب اولورسه
اول طرفی ده خلقمز آراسنده اوغریلق خیانت
یاغاولق ایچو کبی فساد اخلاق کوبایمکه در؟»
دیه صورامشسز.

ائندم! فسق و فسادنک توب طامری ایله
بتمه سی و یا که بتماگه یول طومه سی علم
ومعرفت سلطانلرینک حکم سورمه سی ایله اوله در.
بو یولده نادان صوفیلرنک تسبیح تویمه لارینی
شالطراتمقلرینک اصلا فائئلری یوقدر. آنلرنک
سوزلری عادتق خلقغه اثرسزدر. چونکه بونلرنک
اول عوام خلقمزه جسم و یا که روح جهتندن
هیچ یخشیلقلری تیمامشدر. حالبوکه آدم اوغلی
یخشیلق ایدن خواهه سینهنه اطاعت قیلمه در.
بو قصه سوزنک تفصیلی بویله در: «کشیلر
یخشیلق قوللری». بو بر کلی و یا کیشسز
قاعده در. تیران اعتبار ایله فکر یورتوب فارالسه
بزنک بو عالمده بولوب طورمش واقعه لر هر
فایوسی بونی اثبات ایده بیلور. «یخشیلق»
دیبه ایکی قسم اولوب بری جسمانی و بری ده
روحانیدر.

جسمانی یخشیلق هر کمکه معلوم: محتاج

کروب شوندن باشقه بر تورلی اش اولدیغی
یوقدر. اداره احوالی تماما «بخارا» اداره سی
روشنده در. بخاراده بایلر وفق حجره لر ایله
کسب ایتدیگری حالد خیه ده اوله حال یوق،
بلکه حجره لر شاگردلرگه ویرله در. نظاملی
و تعلیمی عسکر یوقدر. بازارلر کوببراک جمعه
کون اوله در. سودا گرار اصلا اثرلنمای جمعه
وقتلرنده سودا قیلوب طورالر. اگرده برآدم
حق سوز سویلامک یوزندن: «بازارلری باشقه
کون قیلورغه یا که جمعه وقتنده بولسه ده دکان
یا بوب طوررغه تیوش ایدی» دیپور اولسه
آنی اورشالر. غیبت ایتله لر، چونکه بونلر اولدن
قالمش هر بر ایسکی عادتنی مقدس صانیلر،
آنی اوزگرتورگه رضا اولمیلر. حتی نچه عصرلر
مقدم مجوس اولوب اوتارغه تابوندقلری وقتندن
قالمش بعض عادتلرینی هنوز صافلاب کیله لر.
هر چهارشنبه کون خاتونلر گروه گروه اوله رق
قبر اوستلرنده یوریلر. عموما خیه خلقی هجری
ایله ۱۴۵۱ نچی ییلده قیامت قوباجغنی کوتوب
طورالر، شونک ایچون دنیانی و احوال اجتماعیه-
لرینی اصلاح ایدودن فراغت ایتمشلر و بونکله
برابر دینی اشلرنده اعتبارلری امید ایدلگان
در جده توکلدر. مکتوب ایسه بونده تمام اولدی.
بو کونلرده اداره گه کرمش، خیه مملکتی
ایله آشنا بر آدم ده: «خیه خلقی شهیدی
غزته لر و یگی رساله لر اوقورغه باشلادیلر،
استانبول و روسیه ده گی اسلام فرته لری کوب
اوقولور، شهزاده اسفندیارتوره غایت معلوماتلی
و ایشلکلی هم جدی بر آدمدر. حکومت بونک
قولینه کردیکی صوگ خیه مملکتینک حاللری
ترقی ایدلنه چگی مأمولدر» دیه سویلادی.
الله ویرسون ده شوپله اولسون!

تاریخچه عائد

۷

هون ترکی: بلغاری: خزرلی: آوارلی: نوغایلی:
باشقردلی:

«هون» سوزی ترکیزنیڭ ملی اسملی اولمای بلکه چینلور طرفندن ویرلمش چینجه بر اسمدر «هوانغ» بیلغه سینڭ تون طرفنده یاخود «اورخون» نهرنده طور دقلری مناسبت ایله چینلور اوشبو ترکیزه «هوانغ» سوزندن، یا که اورخون سوزندن آلوب اوشبو ترکیزه «هون» دیور اولمشلردز. یوقسه بونلر کندیلری «ترک» اسمی ایله دنیایه چیقمشلردر.

میلاددن اون عصرلر مقدم بر زماندنبرو اوشبو ترکیزنیڭ «اورخون» بویارنڭ «هوانغ» بیلغه- سینڭ تون طرفلرندده اولدقلری معلوم اولمشدر. میلاددن اوچ عصرلر مقدم هون ترکیزی پک کو چلانیدیلر واطرافلرندده اولان باشقه قوملر بونلرنڭ هجومندن قورقور اولدیلر.

میلاددن مقدم ۲۱۴تاریخنده چین حکومتی طرفندن بنا ایدلمش «سدچینی» اوشبو هونلرنڭ هجوملرندن صاقلانمق ایچون بنا اولندیغی مرویدر. فقط برنچه عصرلر سوکندده هونلرنڭ اوز آرالرینه اختلاف نوشدی وبونڭ سببندنده ضعیفلندیلر، حتی چینلورنڭ هجوملرندن قورقد- قلی سببلی وطنلرینی تاشلاب هجرت ایدرگه مجبور اولمشلردر.

«هون» لرنڭ بر فرقه سی جنوب طرفینه کیدوب خوارزم و ماوراءنهر ولایتلرنڭ یرلشدیلر. بونلره ایکنچی عبارت ایله «آق هونلر» دیولور. یونانلور طرفندن «افتالیت» و عربلر طرفندن ده

و غیر محتاجله مال و یرمک آشاتمق و کیوندرمک کیلردر. روحانی یخشیلق هر بر انسانڭ سعادت جهندن محتاج اولمقده اولان علوم و معارف و تربیه اخلاق حاجتلرینی اداء قیلمقده اولور. وشوننده بیلمک لازمدر: انسانیت (کشیلک)، اجتماع (جیولمق) و تبادل (آلشمق) قاعده لرینه بنا ایدلمه سندن، برکشی اوز باشینه یا شایه رقی بارچه جسمانی حاجتلرینی کندوسی اداء ایدمه چغی کبی - روحانی حاجتلرندن اولان علوم و معارف و تربیه اخلاقی ده اوزلگندن تحصیل ایلرک اوز باشینه یا شامه سی ممکن اولمیه چقدر. بلکه انسان بو ایکی قسم حاجتلرینڭ هر برنده اهلی اولان کیمسه لردن استفاده قیلمیه مجبوردر، و اول کیمسه لرنڭ فائذلی نصیحتلری ده آکا اثر و یرمکدر. چونکه «کشیلر یخشیلق قوللیدر».

ایمدی بر کیمسه انسانلرنڭ بو روح جهندن اولان حاجتلرینی اداء قیلمق یولنده اولوب کندوسنده اولان علمی و خلقی کمالاتی غیر یلره تلقین قیلمق کیمچیلک قیلماز ایسه، اول کیمسه ده کندوسینه حقیقی تیوش اولان وظیفه یی اداء قیلغان، روحانی محتاجلقه قالان قرداشلرینی الندن طوتقان اولور. بو سببلی او کیمسه نڭ سوزی اوستون، خلق و فعلی اثر و یر و چان اولور. چونکه «کشیلر یخشیلق قوللیدر». تکرار دیورم: اوشبو سبب ایچوندر، صالحون صوفیلرنڭ اصلاح ملت حقنده هیچ بر فائذ و اثرلری کورلمادیکی حاله، چن حکیملرنڭ سوزلری نفوذلی، وعظ و نصیحتلری ده جانغه دوا اولمقده در!...

«افمن یعلم انما انزل الیک من ربک الحق کمن هو اعمی، انما یتذکر اولوالالباب»

«عمر القراشی»

ینه قارشو غیرت وحشمت کوسنرر اولمش ایسه ده، غایت گوزل اخلاقی حلیم و متواضع هم ده ساده، محاربه وقتنده شجیع وجسور بر پادشاه ایدی.

آتیلا وفاتنه بالالری اوز آرالرنده دعوالا- شدیلر، بوندن استفاده ایدرک هونلره تابع اولان خلقلر برر برر باش کوتاروب قوراللرینه صارادیلر واستقلاللرینی اعاده ایتدیلر. اوشبو کوندن اعتبارا هون دولتی دوشدی، دولت خراب اولدیغی صوگ هون ترکلری مجبوری صورتده «پروت»، «دنیستر» ییلغه لرندن کچوب مشرق طرفینه یوردیلر.

بوکوندن اعتبارا «هون» اسمی بتدی هون ترکلری خزر، فین، بلغار، اوغر (بیوک هونغاریه)، آبار (آوار)، آلان (لان) وغیر بو کبی اسملر ایله شهرت بولدیلر. یوقاروده بیان ایتدیگمه کوره اوشبو اسملر اتنوغرافیه اعتباری ایله دگل بلکه بر صفتلری، یاکه رئیسلری و جولان ایتمکه اولدقلری ییلغه وصولر، تاغ و صحرالر اعتباری ایله در.

استرخان طرفنده اولان بلغارلر «خزر» دیه و صوگره دن «قپچق» اسمیله شهرت اولدیلر. مغوللر (تاتارلر) کلدیکی صوگ، «نوغای» اسمی ایله معروف اولان قوملر اوشبو خزر و قپچق قوملری اولوب بونلرنک نسللری و اسملری حتی بو کونه قدر استرخان طرفنده «نوغای» و اورنبورغ هم اویلا لایتلرنده «نوغای بک» اسمی ایله یورتلورلر. نوغای بکلر ایسه نوغای میرزالرینه منسوب اولوب کچن قرنلرده بعضیلری اسما و رسما و بعضیلری فقط اسما گنه خرستیانلق قبول ایتمشلر ایدی.

«نوغای» قومی جایی و ایدل صولری بحر خزرگه قویغان یرلردن باشلاپ بیسارایه گه چه

«هیاطله» دیه تعبیر ایدلن خلقلر اوشبو جنوبی هونلردر. ایکنچی بر فرقه سی ده «بالامیر» اسمنده اولان رئیسلری قول آستونده اولرق یوروب «جاییق» و «ایدل» ییلغه لرینی کچدیلر و عموما «اسکیت» لرنک اوستلرینه تولدیلر.

اسکیدن اوشبو اورنلرده ترکلک ایدن ترکلر (اسکیتلر) ننگ بعضیلرینی قلیچ ایله مغلوب ایدوب و بعضیلرینی صلح ایله کندیلرینه اطاعت ایتدردیلر و آنلر ایله فاتشدیلر و برلشدیلر. (ایشته اوشبو اسکیتلر ایله آرالاشمش هونلر «بولغانمق» مصدرندن آلنمش «بلغار» سوزی ایله شهرت اولدقلری ظن اولنور. «طونه» بوینده اولان بلغار کنازلری سلسله سنده ایکنچی اوله رق ذکر ایدلمکه اولان «ایرنیق» آتیلا اوغلی اولان «آرناق» ننگ کندیسی ایدی دیبورلر، بو ایسه یوقاروده مذکور ظننی تأیید ایلر. آتیلانک صوگ عمرنده اوشبو بیوک مملکت «بلغار» اسمیله یورمش اولور).

اسکیتلر ایله قوشامش هونلر، اوشبو اتفاق واختلاطلری سببندن زور قوت و شوکت حاصل ایدوب چیت خلقلر اوستلرینه یوردیلر، غوت حکومتی ضبط ایدرک روم ایمپراطورینه محاربه اعلان ایتدیلر و خراج غه باغلا دیلر.

هون ترکلری، اوشبو شهرت و شوکتلری سببندن آوروپاده غایت بیوک بر حکومت تشکیل ایدوب، ایتالیاغه قدر اولان مملکتلر جمله سی، بونلره تابع اولنور ایدی. هون حکومتینک اگ پارلاق وقتی «آتیلا» اسمنده اولان حکمدارلری عصرنده اولمشدر. (میلادی ایله ۴۳۳ دن ۴۵۴ که قدر). «آتیلا» (۱)، دشمنلر-

(۱) آتیلا سوزی ایله «اتل» (ایدل) سوزی

آراسنده اولان مشابتهت، برینک ایکنچسندن آلنچغنی خاطر کتورر.

طورمىش نوغاي خلقىنىڭ مركزلىرى بو كوئىكى اورنبورغ، اوفو و اورسكى شىهرلىرى اطرافىدا اولدىغى اورنبورغ شىهرى ياندىدا «ماياق» اسملى تاغدى و اوفو ياندىدا «تىرمە» اسملى اورنىدىغا حتى كرىپوست و شىهر كىبى نىزىسەلەر بنا ايتىدىكلىرى، توره خان اسمىدىغا بىر نوغاي خان بو كوئىكى «اوفو» شىهرى اورنىدىغا طوروب، سوگرەدىن كوچوب كىتىدىكى بعض تارىخلىرىدا يازىلمىش، هر حالدا «اورنبورغ» شىهرى سالدىغى وقت تابلەش و اوفو ياندىدا بو كوئىكى هم سلامت اولان خط كوفى ايله يازىلمىش قىر تاشلىرى اوشبو نوغاي قومىنىڭ اثرلىرى ايدىكى روايت ايدىلنور (۱).

باشقىردىستان، روسلەر طرفىدىن ضبط ايدىدىكى سوڭ نوغاي قومىنىڭ كوب قىسمى قىفقاز طرفلىرىغا هىجرت ايدىدۇب كىتىشلىرىدۇر. «اوغر» لىر و «بىوك ھونغارىيە» لىر، سوڭ وقتلىرىدا «باشقىرد» اسمى ايله شىھرت اولدىلەر و بو اسملىرىنى حتى كە اوشبو كوئىكى قدر صافلاب كالمىكەلردۇر (۲).

(۱) سامار زىلاناوست يولى اوستىدىدا «چىشمە» استانىسى قىبرىلىگىدىدا و «صنطاش» «چىشمە» سى باشىدا عوام ناسى طرفىدىن «اوليا» اسمى وىرلۇب دە نىزىلر آلنۇب قىرپانلەر چالنىپ و ھەر تورلى استىمداد و استىغانلەر قىلىنۇپ يورلىمىكە اولان قىبرىلنىڭ اوشبو نوغاي قومى تورهلىرى و كىنازلىرىنىڭ قىبرىلىرى اولاجىقى آڭلاشلۇر. خەۋىدا تانارلەر «بىك» سوزلىرىنى «تېتولونى ساۋەتنىك»، «تايىنى ساۋەتنىك» دېمەك كىبى رىسمى بىر مرتبە حساب ايتىشلىرى و بويلى سوزلىرىنى تورهلردىن باشقىلەرغە وىرمامىشلىرىدۇر، بو ايسە معلوم بىر مەسىلەدۇر.

(۲) باشقىردىستاندا ھىقندە تىرتىپ ايدىلمىكە اولان تىركىچە بىر رسالەنىڭ بعض جىزلىرى كوز اوڭمىزدا اولنۇر. اڭرىدە مۇلفى، بىزنى تمام ايدىرگە موفىق اولسە و بىرر غىبرىتىلى آدم طرفىدىن تەپىس اولىنسا باشقىردلەر ھىقندە پىك كوب معلومات مىدانە چىقاچقىدۇر. بو كوئىكى م. ھادى افندى طرفىدىن «شورا» دە نىشرا ايتىلمىكە اولان «باشقىرد» لىر ماقالە سىندە دە شايان استفادە كوب شى وارىدۇر.

اولان اورنىدىغا يورلىرى ايدى. «بىوك نوغاي» اسمىدىغا اولان بىر قىرغىلىرى ايدىل يىلغەسىنىڭ بىر خىزىرگە قوشىلغان بىرنە حتى آلتون اوردا ھىكومىتى منقرىض اولدىغىدىن سوڭ دە اوز كىنازلىرىغا تابىع اولۇب بىر قىر مەدىتلەر دوام ايتىدىلەر.

«نوغاي» قومىنىڭ الوغ بىر قىسمى، پىك ايسىكى وقتلىرىدا اعتبارا بو كوئىكى اورنبورغ و اوفو ولايتلىرىدىغا اولان كىڭ صىھرا لىرىدا «اوغر» لىر ايله آرالاش اولدىقلىرى حالدا بىرلىككە كوچوب يورمىشلەر و «اوغر» لىرىنى كىندىلىرىغا تابىع ايدىرگە طوتىمىشلىرىدۇر. اوفو و اورنبورغ هم سامار ولايتلىرىدىغا بو كوئىكى قدر سلامت قالماش قورغانلەر، نوغايلىرىنىڭ اسلامدىن ايلك اولان اثرلىرى، دىيورلەر.

باشقىردىستاندا اولان نوغاي خانلىرى ھىقندە بو كوئىكى قدر مفصل معلومات كورلمادى ايسە دە بعض بىرلىرىنىڭ اسملىرى روس تارىخلىرىدىغا حتى رىسمى يازىلدىغا و اردۇر. قىزان خانى خاتونى اولان سىيون بىكە اتاسى يوسىف مىرزا، يارىلا و ولايتىدىغا طوروب دە سوگرە دە روسلاشمىش نوغايلىرىنىڭ اتالىرى قوتوم مىرزا و روسلرنىڭ اڭ مشھور فامىلىلەرى «اوروسولر» نىڭ بابالىرى اولان اسماعىل كىناز «بىوك نوغاي» دە ھىكومىت سوردىكىلىرى معلومدۇر. اسماعىل كىناز استىرخان شىھرىنى مسقواغە وىردىكى سوڭ باشقىردىستانغا كىلۇب بىر قىر يىللەر خانلىق قىلدىغى هم مرويدۇر (۱).

اوفو و اورنبورغ صىھرا لىرىدا (باشقىردىستاندا)

(۱) باشقىردىستاندا خانلىق ايدىن نوغاي تورهسى اسماعىل، استىرخان شىھرىنى مسقواغە وىرمىش و سىيون بىكە قارىداشى اولان اسماعىل كىنازنىڭ اوزى ايدىمى يوقسە باشقىغا بىر اسماعىل ايدىمى؟ بو طوغىر دەدە آچىق معلومات كورمادىك. اما اسماعىل كىنازنىڭ اوروس اسملى الوغلى باشقىردىستاندا نوغاي خانى اولارنىڭ طوردىغى و اوفو، سامار شىھىرلىرى سالنە چىغىنى ايشىدىكىندە ۱۵۸۶ تارىخىدىغا مسقوا ھىكومىتتە پروتىست ايتىدىكى مۇشۇندۇر. روسىيە دە اولان اوروسلرنىڭ بابالىرى ايشىتە بوذاتىدۇر.

دورتنچىسى: آنى برنچى كورويكدوك
كىمىسىنورسن. و آنى دائىما اوزگىنى تعظيم ايتەرگه
مجبور ايتهرسن.

برنچى قسم

جماعت يېتەجىلىرى.

هر وقت مهابتسىندىگىڭ كىشى بىوك روحلى
و زور گەودەلى اولور. روحىنىڭ بىوكلىگى ايله
برابر، زىرەك و يورەكلى دە اولور. گەودەسىنىڭ
زورلىقى ايله برگە، اخلاقى ايكى كوزلرنە و سىماسىنىڭ
آپ آچق كورولوب طورور.

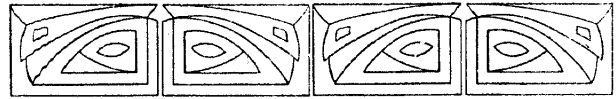
بو كىشى مهابتلى آدم ارادەسى قوتى،
اوياغلىقى، آڭى و ذهنىنىڭ اوتكرلىگى ايله ممتاز
اولور. اشلارنىڭ عنادچىراق اولمقلا برابر توغرى
فكرلى و حكمت ايهسى اولور. گوبا بو كىشىدە
كوچ و آڭ برگە جىيلغان بولالار. اگر ايندى
سېن اشبو ايكى نرسەدە آنىڭ درجەسىنىڭ اولماساڭ،
برنچى كوريشودوك اول سىڭما اوستون كىلور
وكىمىسىنورسە، سېن آنى الوغلا رغه مجبور اولورسن.

موندى آدملار، هيئت اجتماعىدە باشچى
اولورغە، اشلار باشىنە كىچەرگە اهلينلى و اڭ
زىادە نفوذ صاحى اولان آدملردر. كوبرەك
وقتدە بو كىشى كىشىلر مەھم اشلرنى اداره ايتەرلر
و باشقەلرنىڭ اوستونە طورورلر. بونلر باشقەلرنىڭ
تأثيرى آستىنە بىك سىرەگىگە توشەرلر.

بونلر آچقەنى، آچقە اولدىغى اچقونگە آرزو
ايتىپچە آنى، نفوذ و قوت كىسب ايتىمك يولندە
خدمت ايتىدىمك اچقون طلب ايتەرلر بونلر
باشقەلرغە قاراغاندە استقامتلىرەك اولورلر. لىكن
ضعيف و كوچىسىزلىرگە بىك آز مرحمت ايتەرلر.
مرحمت ايتولرى دە اوزلرىنىڭ بىرەر مقصدلر يە
نائىل اولمق نىيتىلەگە اولور.

شېبە يوقىرگە، بونلر «هيئت اجتماعىدە» دە

«بلغار» قومىنىڭ بىر فرقهسى، تىكرار
«طونە» بويىنە كىدوب يىرلاشدىلار، صرفى
توران و توركى قوم اولدقلىرى خالده اوزلرى
كوچلانوب اسلاولاشدىلار (بو كوڭگى بلغارلار
ايشتە بونلردر). و ايكىنچى بىر فرقهسى دە
«آوار» و باشقەلرنىڭ قىسولرى يەنە مجبور اولارق
شمال طرفىنە كلوب «ايدىل» بويىنە اورنلاشدىلار
بو كون گە قدر اثرى باقى اولان «بلغار»
شهرىنى صالوب «جماهير متفقە» اسمىنە لائىق
اولان «بىوك بلغارىيە» دولتىنى تاسىس ايتدىلار.
شمىدى بىزلىر اوشبو الوغ بلغار تىركلىرى حقندە
مختصر صورتە معلومات وىرەچكىمىز، فقط بونلرنىڭ
بتون حياتلىرى «ايدىل» يىلغەسى و آنىڭ اطرافندە
اولان اورمان و طوپرافلر ايله اولدىغى جەنلە
ايدىل حقندە بىر ايكى جەملە سوز سويلەسەك كىرەك.

انسانلرنى دورتكە بولمك.

(الجماعه دن اقتباسا)

سڭا نسبتا انسانلر دورت تورلیدرلر. بىر
تورلىسىنى كوردىكڭ كىسىنى آنىڭ مهابتى
باسار و شوندىن صوڭدە آنى دائىما الوغلاب
يورورسن. ايكىنچىسى: سىنىڭ كوزىگە مهابتى
اولوب كورولماز و باشدە كورگاندە احتمال
كىمىسىنورسە، فقط آز بىر مصاحبەدن صوڭ
آنىڭ دەھا قوزلى اولدىغىنى آڭلار و حتى آنى
الوغسنادە باشلارسن. اوچونچىسى: كورگاچ دە
مهابتسىنورسن. فقط بىر آز يا كە بىر نىچە رەت
اونوروشدىقن صوڭ، سىنىڭ قاشىكە آنىڭ مهابتى
بىتەر و احتمال اوزىڭ آنىڭ كوزندە مهابتى كورولە
باشلارسن.

بيوكليگىنى كوسترەن علامت بولونماز و كوزلرنده اوتكىرلك ده آرتق سيزلمەز .

بو قسم انسانلار . اراده قوتليليگى ، اوياغلق ، آكليلق ، ذهن اوتكىرليگى و اشلرده عنادچيلىق ، و توغرى فكلرلىك ياغندن بارى بر اوليگى قسم انسانلار كى اولورلار . يوقسه اوستونلك ، مهابت و خوجه لققە نائل اولالمازلار ايدى . لىكن غالباً ، آنلردن ، جن فكلرلىك و حيله كارلىق ايله آيرلورلار . چونكه بونلر فراست (علامتلردن طانو) قوتندن زياده عقل قوتلرينه اعتماد ايدرلار .

كوبرهك و قتده ، انتريغه (دسيسه) چيلر و مكر چيلر بو صنف انسانلردن بولالار . پاليتيقيه اربابى ، حاكملار ، سودا و شركت كى بيوك اشلرنىك باشنده طور و چيلرنىك كوبيسى بونلر جمله سندن اولادر .

بونلرغە نى حدلى آشنا اولساك شول حدلى ، مهابتلى كور ورسن . چونكه سين طورغان صايون آنلرنىك اراده لرينىك قوتليليگىنى ، فكلرلرينىك عالييغىنى ، مسلكلرنده ثباتليلقلر بىنى و سوزلر بىنى يورتو يولنده چالشولر بىنى آكللى باراسن . بو قسمدن مشهور ، سلطان عبد الحميدنىك فالچيسى ابوالهدانى صانارغە ممكن . احتمال «بسمارق» ده اشبو قسمدن اولور . بو قسم كشيلىر ، اولكيلىردن كوبره كدر .

او چونچى قسم .

او چونچى قسم كشيلىر ، يعنى باشده مهابتلى . بت كورولگان ، آز مى چوقمى مصاحبندن . صوك مهابتى بوغالغان انسانلرنىك ايسه بار قوتلرى روشلرنده ، سيمانلرنده و طشقى كورو . نيشلرنده گنه بولونوب ، ميلرى و يوره كلرى ، كچكنه اولور . بونلرنىك طشلىرى مهابت اولسه ده اچلىرى قباحت اولور .

الك مهم عنصرلر . حتى ديه رگه ممكن كه ، اجتماع بشرينىك آله كيتوى آنلر قولنده در . بو كىي آدملر ، نى قدر كوب اولسه لار ، انسانيت شول قدر تيز ترقى ايتەر .

بونلرنىك ، اشلرنده موفقتلر بىنى كوردىگمزه ، بزلر : «بونلرغە بخت خدمت ايتە» ديه بز . فى الحقيقت بونلرنىك نفوذلىرى ، اشلرنى اولزلىرى تله گانچه ئەيله ندره در . زيرا بونلر اقتدار و مهابتلىرى آرفاسنده ، هيئت اجتماعيه ده اش كور و چى بوتەن عنصرلرغە استيلاء ايتهلرده ، آنلرنى اولزلىرىنىك قوللرنده قورال كىي قوللانالار . ئەنه شول عنصرلر ، آنلر ايله برابر ، آنلرنىك منفعتى ايچون اشليدر . اوستدن قاراغانده اول عنصرلر باشقه ، باشقه اشله گان كىي كورولهلر . درستى ايسه ، تگى نفوذ و اقتدار صاحىي اولان آدم فكللى وتلى . ئە اوتە گى عنصرلر آننىك اراده سىنى اورنینه كيتره لده ، طبيعى اتفاق حاصل اولادر . شوننىك ايچون بو كىي انسانلر اشلرنده موفق اولالار . بو كىي آدملرگه مثال ايچون اونكان عصر كشيلىرىندن «ناپاليون باناپارت» نى و بو زمان آدملىرىندن ايمپيراتور «ؤيلهلم» نى و اوليگى ، جهاير متفقە رئيسى ميستر «روزؤهلت» نى كورسه تورگه ممكن .

ايكنچى قسم .

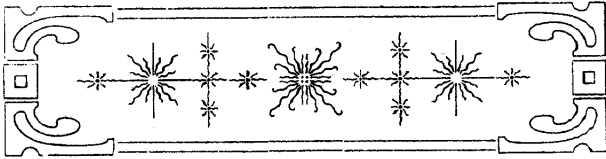
ايكنچى قسم انسانلر ، يعنى باشده مهابتلى ايتوب كورمديگنىك ، و حتى بر آز كيميسينديگنىك ، فقط آز بر مصاحبه دن صوك اوزكندن قوتليرهك اولديغىنى اعتقاد ايتديگنىك و نهايت الوغلى ده باشلا دىگنىك انسانلر ايسه ، بيوك روحلى اولديقلرى حالده ، گه وده لرى زور اوله از . روحلر بوننىك بيوكليگى اياه برابر طبيعى روشك زيرهك ويوره كلى اولورلار . لىكن ، روش و سيمالرينده روحلر بوننىك

ارغە بوى صونوب طور وچى عوامنىڭ قىسىم اعظمى بونلردندىر. بونلر ھەر وقت نفوذ و منصب ئىتھارنىڭ قوللىرىدە جانسىز قورال اولوب يورۇر-لر. بونلرنىڭ كىچىك رولى، بىلەنكى مىلىي وضعيف ارادەلى اولدىقلىرىنى سىمالرىنىڭ روشلىرى يىدىن و كور و نىشلىرى يىدىن بولۇر.

بونلرنىڭ اوزلىرىنى مخصوص فكلرى يوق كىدىر. اوشنداق اوزلىرىنى اشانچلىرى دە بولونماز. اوزلىرىنى خوجەلىق ايتوچىنى كوتوب طور و رولر و بىر يول باشچىسىز ھىچ بىر اشنى باشقارا آلمازلر.

مترجم: ع. بطل.

لاطشلىرى، اىستونلر و ..... بىز.

بالطى دىگىزى بونلر لىفلاندىيە و اىستلاندىيە گوبىرنالرنىدە (رىغا ورە ۋەل شىرلىرى اطرافىدە) لاطش و اىستون اسىلى ايكى كىچىك گىنە ملت باردىر. بونلر، اوفام سامار گوبىرناسىدە كوچوب كىتكان فرقەلىرى ايله بىرگە سانالغاندە ۱۹۰۷ نچى يل حسابىدە كورە: اىستونلر بىر مىليون ۲ مڭ؛ لاطشلىرى بىر مىليون ۲۰۰ مڭ ايدىلار. روسىيەدە اورطە اوسو يلغە يوز كىشىگە ۲ دن آز بولغا. نلقدىن حاضر اىستونلر كوب بولسە بىر مىليون ۲۰۰ مڭ گە، لاطشلىرى مىليون يارمغە يىتمىشلىرىدۇر. بونلردىن اىستونلر بىزنىڭ قان قارنداشلارمىز اولوب فىن او يغور جىنسىدە منسوبدىلر. ھەر ايكىسى اوزلىرىنى منسوب تلگە مالكلر. بو ايكى ملت حاضردىن ۷۰۰ يىل لك نىمىسە لرگە اسىر توشدىلر و ۶۰۰ يىل رەتدىن نىمىسە

بو كىي آدمىلردىن بىرسى، بىر بايرام منا- سىبىلە بىر الوغ ذاتىنى تىبرىك ايتەرگە وارمىش ايدى. تىكى الوغ ذاتىنى تانوماغان كىمىسەلر، مذكور كىشىنىڭ ادىنى كىلوب تعظيم اىچون باش ئىلەر و تىبرىك ايتەر ايدى. چونكى مەھ- بىتى و ئىزلىگى سىبىلى آنى، ئوى صاحىبى الوغ ذاتىدە دىيە ظن ايتەر ايدى. سوڭدىن آنىڭ اورلىرى قطارنىدە بىر كىشى اولدىغىنى بىلگىچ افرات او ياللىنلر ايدى.

بو قىسىم انسانلرنىڭ بىرسىدە بىر آز جرات و فكلر اولسە خلقىنىڭ كوزىنى آلدانا بلەر و يوقىدە نىرسەلرنى قاپارتوب ئىللە نىندى شادلىقى، امىلى و يا كە قورقچى و دەھشتلى ايتوب كورستەلردە، بىر قاتلى خلقى كوزىدە نفوذلى، اشلىكلى، و بىوك كىشىلردىن عد ايدلەر. حالبو كە واقىدە اورلىرىنىڭ يورەكلىرى بىك ضعيف و باشلىرى بوش اولادىر. بو قىسىم انسانلردە مغرورلر (اوز درجەسىنى بىلمە وچىلر) و اورلىرىنىڭ نە مركزىدە اولدىقلىرىنى آڭلاما وچىلر كوب بولونور. بونلر ئىللە نىندى بى معنا دعوالرغە قالفشورلر و قىسقە باقىشلى قارە خاق قاراشنىدە شول دعوالرنى حقللى كىي اولوب كورونورلر. بونلر جونلى باشلى ھىچ بىر تورلى اش اشلى آلمازلر. شولاي بولسەدە دىنيانى بولغاتوب، پىرنوزدروب، خلقىنىڭ آچەسىنى استحقاقسىز آشاب يورورلر. (*)

دوردنچى قىسىم

كورگان چاقىدە كىمىسىنىڭ ودا ئىما اوزگىنى الوغلاو يىنى استەدىگىگ انسانلر: باشقىدە -

(*) بعض كىشىلر بونلر جىلەسدىن مشهور مصر و طىپوروى مصطفى كالم پاشانىدە سانىلر. شولايوق بىزم آفتانوسىت محترم رشىد قاضىنىدە بونلرە تىنە تىزىگە يارىدىر. (مترجم)

لاطشلا اوقوغه بیک حر یصلاندیلر. آره - لرنده اوقو یازو بلماگان هیچ بر ککشی طابلمی. صوڭ یلارده علمگه رغبت صوڭ درجه گه یتمشدر. دارالفنونلرنده باشقه عالی مکتبلرده اوقوب قایتقان لاطش یاشلری اوز ملتلی، آره سنه کروب آڭا خدمت ایتونی اوزلرینه بورچ صانیلر. طبیعی هر بری ملتچی، یاشلر وطنلرینه قایتالرده معلم، دوقتور بولالر، لیکسیه لر اوقیلر؛ هر تورلی جمعیتلرنی باشقاروب آلوب بارالر.

کیچه گی آچ قوللر بو کون شول چاقلی بایوغانلرکه: بیرسفوف نام اولدهغی « باصو » نام سیلسکی خازایستوا جمعیتی نڭ یورتی غنه ۲۵ مڭ صومغه توشمشدر. آنڭ اچنده زراعت جمعیتی، اسسودا - اسپیریقاتلنی قاصسه، واق بورچ جمعیتی، مکمل زور کتبخانه، لیکسیه لر بولمه سی بار. بونده قلوبده، تیاترده قویولا. الحاصل جماعتنڭ اورطاق یورتی در.

ئه « باصو » کبی سیلسکی خازایستوا جمعیتلری گنه ایستونلرده، ۶۰؛ لاطشلرده ۸۰ عدددر.

بو اشلرنی بوخلقلر اوزلری گنه اشله دیلر. چیتدن آنلرغه بر یاردمده بولمادی. خزینه، زیمستوا، بایلر و روس ملتلی بونلرغه بر نین بیرمه دیلر. لاطش و ایستونلر آره سنه توله مگان نیدایومقاسی بولغان قطعیا طابلمیدر.

حاضر لاطشلا ایکنچیلک که اوستالقدی وطوره بلوده یر خوجه سی نمسه لردن ده آغه کیتکانلر. کوبسی اوزلری یر بیللی باشلاغانلر. حالبوکه آنده یرنڭ دیساتینه سی ایسه ۳۰۰ - ۶۰۰ صوملرغه یتهدر.

حالبوکه بو گوپیرنالرغه مخصوص نظاملر بوینچه ایستون و لاطشلا رغه بیک کوب نرسه گه،

بایارلرینه فل بولوب خدمت ایتدیلر. نمسه بایارلری بو قاره خدمتچیلرنی نمسه لاشدررگه بار کولری ایله طرشدیلر. چوقندردیلر؛ لاطش و ایستونلر حاضر لوتیران مدهبنده. آنلرغه نمسه الفباسن کرتدیلر. بونلر حاضرده نمسه الفباسی ایله یازارلر. تللرن یوغالتورغه طرشدیلر. لکن ایستونلر عزیز تللرن و اصول معیشت هم عا - دتلرن هر نرسه دن عزیز طوتوب صاقلاب کیلدیلر.

۱۸۱۶-۱۸۱۹ نچی یللرده حکومت بونلرنی بایارلر قولندن آزاد قیلدی؛ فقط اوزلرینه یر بیرمه دی. بونلر یرنی، یر قدرن بلوچی اوبر نمسه بایارلرندن بیک قیمت بها ایله اجاره گه آلوب سوررگه مجبور بولدیلر. ۶۰۰ یل قاره خدمتده طورغانلقرندن علملری، ادبیاتلری، الحاصل ره تلی بر نرسه لری یوق ایدی.

ایشته حاضرگنه بونلرنڭ حاللرن نفتیش قیلوب قایتقان یرلر و زراعت ناظرلی، عاونلرندن قروکی بو ملتلیر حقنده شوشی سوزلرنی یازادر:

لاطش و ایستونلرنڭ اوز معیشتلرینی، خصوصاً زراعتلرینی ترقی ایتدرر ایچون قیلغان غیرت، خدمت و برلکلری ماقتاب بتررلک توگل. بونلر اون یل الکنه هر نرسه ده نمسه لردن توبان ایدیلر. نمسه لر یر خوجه سی بولوب آنی قولده بیک قدرن بلوب طوتا؛ شول سببلی لاطشلرنی اوزلری تلا کانه بیوته و آنلرغه « توبان مخلوقلر » دیه قاری ایدیلر.

لکن نمسه لر بو « توبان مخلوقلر » نڭ صوڭغی اون یل اچنده نیچک آغه اورمه له - گانلکلرن سیزمی ده قالدیلر. حاضر بو « توبان مخلوقلر » طورغان یرلر « واق بورچ جمعیتلری »، « زراعت اصلاحی » « اولاشی جمعیتلری » « جماعت کیتلری » کبی نرسه لر ایله طوب طولی در.

كامپيئىنى مەكتوبىدە يازدى . ايشتە باشقىر دەر شويىلە تىنچسىز بىر حالدەلەر ايگان شول اراده اولدە روسىيە تىبەلگىنى قبول ايتگان كچى يوز قزاق خانلردىن ابو الخىر خان اوزگاروب كىتدى . باشقىردلرنىڭ روسىيەگە دشمانلىقلار دىن استفادە ايدوب آنلرغە اوزىنىڭ بىر اوغلىنى خان قىلمق ھوسىنە دوشدى ھم شول قىسدا ايله ۱۷۳۷ سىنەنڭ يازىدە باشقىر دىستانغە كىلدى . ابو الخىر خان بىك خىلەلى بىر كىشى اولدىغىدىن اوزىنىڭ نىك كىلدىكىنى ياشرو اىچون روسلرغە «مىن باشقىردلرنى روسىيەگە اطاعت قىلورغە وعظىلرگە كىلدىم» دىدى . لىكن ناتىشچى بو- نىڭ نە غرض ايله كىلدىكىنى بىلدى ، شولايىنە ابو الخىر خانغە ھىچ دشمانلىق اظهار ايتمايدى . بىلكە بو اشى اىچون تشكىلر ايتگان بولوب بىر قىر ھىدەلر دە وىردى .

ابو الخىر خاننىڭ بو كىلروى بوشقە كىتمايدى چونكى باشقىردلار ابو الخىر خاننى اوزلر بىنە خان تانوب روسلرغە قارشى طوردا باشلادىلر ھم ابو الخىر باشقىردلرغە آرتوغراق مناسىت پىدا ايدو اىچون ، بىر باشقىرد قزىنى خانو نلىقغە آلوب روسىيەگە آچىقن آچىغە دشمانلىق اظهار ايدە باشلادى . ۱۷۳۸ سىنەنڭ آپرىلدى ھم بىر قىر باشقىردلرنى ايارتوب «اورىنبورغ» (ھازىرگى) اورسكى شىر بىنە واروب ، اوزىنە ايارمگان باشقىردلرنىڭ خىوانلر بىنە طالب آلوب بىر قىر اشطراف تولا تىكاندىن سوڭغىنە فائىتاروب وىردى . اورىنبورغدىن مایور «آسپانكوف» بو خالىنى ايشىكچاچ ابو الخىر خانغە كىشى بىاروب بو اشدىن اوزىنىڭ راضى دىگىل ايدىكىنى آڭلانسەدە ھىچ فائىدە چىقمايدى . ابو الخىر خان ، بارغان كىشىگە قاچىنى چىقاروب ، « اورىنبورغ شىھرى بىنم اىچون بىنا ايدىلگان شىھردى . بوندى بىنم كامىل

ايرىك بىزلىمى ؛ پىراوالرى كىم . زاقون گل نىسە فائىدەسن كوزەتوب ياصالغان . ھازىر لاطشلىر بوراقونلرنى اوزگار تونى صورىلر . اكر بونلرغە روسلر ونىسەلر ايله بىر تىگىزلىك بىرلسە ، بونلر اوزاقلامى يھود بايلىغىنەدە مال ك بولورلر ، قوللر بىنە مىليونلر چە دىستانغە يولدىدە ئۇل كىتورلر . ھىكومت بونلرنىڭ پىراواسن بىر آز آرتىدورغە كونه . لىكن نىسە بايارلر بىك كىرى طورالر .

منە بو حال - كىچە قارە خىدمىچى بولغان ايكى كىچكە ملتىڭ خالى در .

بارى اوزلر بىنەگنە تاياغانلر ؛ دىيادە اشلەو دىمىك بولماغان بىر نىسە يوق دىب اشا- نغانلر ، ياشلرى پىراومىنى طابتاب قازاچوك سىكرو اورىنە ، خلق آرهسنە باروب خىقىنى اش كورسانكانلر ؛ شول سىبىلى ھازىر روسىيەنىڭ اڭ آلدەنى بىر قىسمن تشكىل ايتكانلر .

ئە بىز ..... ؟

« يولداش اوغلو »

باشقىردلر (۱)

كىرىللوونىڭ اولوبىلە ، بىرىنە ناتىشچى تىيىن اولدى ، بونىڭ تىيىن اولنمەسى ۱۷۳۷ سىنەنڭ بىرىنچى ماينە تصادى ايتدى . بونىڭ عىرنەدە باشقىردىستاندە تىلگە آلورلىق الوغ فتنە و صوغشلىر اولمادى ايسەدە ، تىنچسىزلىقلر ھمىشە بولوب طوردى ، بو تىنچسىزلىقلرنىڭ باشلىچە سىبى ناتىشچى نىڭ قول آستىدەنى تورەلرنىڭ رشوت خوارلىقلىرى ھەدە ظالملىرى اولدى . ناتىشچى بو خالدىن شىكابت ايدوب مىنىستىرلر

(۱) باشى ۱۶ نچى عددە .

اختیار مدرکده کم بگا قارشی کلسه شول فلج ایله باشینی چابوب اوزه چکن» دیدی. ایشته اشلر شویله زورایوب کیدوب الوغ فتنه ایشکلی آچولمش ایکان تاتیشچفنتڭ هیله وتدبیرلری سایه سنده بارچهسی جایلاندی، هیچ فان توگلمه کسزین ابوالخیر خان بوفکرندن دونوب یاگاندن روسیه تبعه لگینی رسما قبول ائدی.

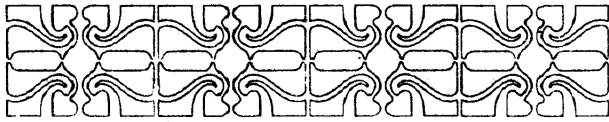
باشقرد فتنه لری باصیلوب بتکاج ۱۷۳۸ سنه لده تاتیشچف اذن آلوب پیتربورغه کیتدی. هم ایمپراتریتسهغه دافلاد یاصاب «اورنبورغ» شهرینی ایکنچی بریره کوچرو تیوش اید. کینی بیان ایتدی. بودافلاد بوینچه مینیستر. لر مجلسنده مشاوره اولوب وبو مشاوره ده تاتیشچف اوزیده بولنوب «اورنبورغ» شهر. ینی حاضرگی یرینه کوچررگه قرار ویرلیدی. صوکره تاتیشچف بو سفرندن قایتوب اوزاقده طورمادی اوستندن کوب دانوصلر بولو سببلی اورنندن عزل اولندی.

۱۷۳۹ سنه ده تاتیشچف عزل اولنچاچ بونڭ یرینه اورنبورغ طرفینڭ گویرناتوری اوله رق «اوروسوف» تعیین اولندی. (۱) وشول ساعت ایله حکومت طرفندن شول فرمانلر صادر اولدی:

(۱) اورنبورغ شهرینی «قزل طاغ» دیگان یرگه بناء ایدوب، ایسکی اورنبورغ شهرینی اورسکی کرپست اسمنده قالدیرو. (۱) جایق نهرینڭ بوینچه ویرخنورالسکی گه قدر کرپستلر بناء ایدو. (۳) قزان اویزدینی باشقردستاندن آیرا طورغان حدودنی قالدیروب آدهغی عسکرلرنی سامارا واورنبورغ اطرافینه کوچرو. (۴) کرپستلرگه ویلیکاروسلرنی هم کریستیایا. نلرنی قبول ایتماو، اولده باروب اورناشقا.

(۱) نوغلی کنازی اسماعیل نسلندنمی؟

نارینی چیتکه کوچرو. (۵) تاتیشچف وقتندوق روسیه تبعه لگینی قبول ایتوگه رغبت ایدن اورطا یوز قزافلرینی روسیه تبعه لگینه قبول ایتو. بو منصبغه تعیین اولنو ایله اوروسوف اورنبورغ طرفینه سفر ایتدی. شول وقت یاننده منتظم وغیر منتظم ۵۸۷۸ قدر عسکری وار ایدی. عین شول وقتلرده «آلاندازغول» نامنده گی بر آدمڭ ریاستی تختنده باشقرد لده ینه دن فتنه اثرلری کورامیه باشلادی. خصوصا بو زمانلرده اورنبورغ اطرافینڭ باشقرد لرندن «میگلی غول» اسملی وصاقالی نارا بولغان ایچون «نارا ساقال» اقبلی برایشان؛ قزاق ایچنده ظهور ایدوب روسیه نی الوغ خفایه دوشوردی. شویاهکه: بوایشان اول ظهوری وقتلرنده ۳۲ یاشنده اولوب، بیک تازا بدنلی هم قورال طوتارغه وآت اوستنده یوررگه بیک ماهر اولوب حتی بو مهارتیه بتون باشقرد لرنی عجبلمندیره ایدی. هم بوایشان «مکه ومدینه ده اولدم، کعبه اللهی طواف ایتدم، روضه مطهره نیده زیارت ایتدم، پیغمبر مزنگ مقبره سینه ده یوزمنی سوردم، زمزم شریفینده ایچدم، آنده بولغان بارچه ایشانلرنیده کور. وب فاتحه لرینی آلام» دیه سویلاب اوزینی حاجی دیب، تانومغده موفق اولدی. بونڭ ایشانلغینه وحاجیلغینه ایشانماسقه ده مکن دگل ایدی. چونکه دائما آق چالمان یوری واوزندن تورلی کرامتلر صادر بولغاننی ده سویلی؛ تاوشی شهب بولمانلقدن قرآنی ده بیک ماتور اوقی، تونگی نمارلرنی ده برده قویمی، تسبیحنی ده برده قولندن دوشرمی ایدی. کوب یورگانلکدن آزبای وسطیده موجود لسانلردن خبردار اولوب عربجه نی ده بلگالی ایدی. بونڭ فعللری وسویلاگان سوزلری جهالت مزاجینه

چواشلر

VII

کیوملری و قول اشلری.

چواشلر، کیوملك ایچون چیت که برده یوق دیهرلك درجده آز آفچه طوتالر. کولماک و اشتان کبی کیوملرن و جیتن کیندر سوسارندن جب ارلاب اوزلری طوغیلر. چواشلرنک آرش قزلرندهغی هر دیسه تینه یرلری کیندر ایلهن چلغانغان بولادر.

جیتن و کیندر اشلرینه هر ایگوندن آرتق اهمیت بیروب اشلیلر. یخششی تریبه- لاپ اوسترگاننک صوکنده اوز وقتندن کیچکدی می یولقوب اورلوغن قویالرده صابلرن طالقوب سوس یاویلر.

خاتونلری جب ارلارگه، کیندر صوغارغه غایت درجده اوشتابولوب، اشلاگان کیندر- لرن نفیس روشده آق، نچکه ووزملی ایتوب چقارالر. اوزلری ارلاگان جبلرندن قزل، صاری وقارا توسلرگه بویاب تورلی تورلی نقشلر چقاروب توشروب داستمال، سولگی، جهیمه، چیکشلی کولماک، ناستار کبی نرسه لر طوغیلر.

چواش خاتونلرنده صوغو - طوغو، ارلاو کبی هنرلرنی یاشدنونک اویرانو عادت بولوب قالغان. بو هنرلرنی صوکنده درجده اهمیت ایله اوگرانلر. سنتابر، اوکتابر چیسلا لرنده، اورام طولغان چواش خاتونی وقزلری سوس طالقو، تووب یومشارتو، جیتن و کیندر طوقه افلاو کبی اشلر ایله مشغول بولالر. قشقه کرسه لر کچکنه-

بیک موافق بولدیغندن قزاقونک بارچهسی بوکا مکبا کیتدی. بو ایشان حضرت اشنک آله کیتدیکنی کورگاچ، ایشانلق ایلانگینه کفایه لنمیوب قایده بولسه ده بر یرگه خان بولمق هوسینه دوشدی. شوپله که: بو ایشان کوب یرلرده یوری طورغاچ «قوبان» تیره سینه کلوب «زوینگور» خانینک، اوغلی «سلطان گری» ننگ حالندن خبر آلدی. سلطان گری آتاسندن فاقوب، وولغا بویندهغی قالمق آراسینه کیدوب آنده دنیادن اوتمش ایدی.

صوگره قاراساقال قزاق آراسینه کیلوب اوز اوزینی آتاسندن فاققان زوینگور خانینک اوغلی سلطان گرای دیه اعلان ایتدی ویاالغان شهادتنامه لر کورستوب بر قاتلی قزاق خلقینی اشاندردی. زوینگور خلقی مجوس اولدقلرندن قارا ساقال «بن اول مجوس ایدم حلقنی نابوب اسلام دینینه کلام؛ اللهنگ وپیغمبرنگ یاردمیله زوینگور یرینه خانلقنی اوصال قونداشمنک النندن آلوب آنلر آراسینه دین اسلامنی نشر ایده- چکن؛ بو مقصودمنی نابو ایچون زوینگور خلقندن آزنده ۲۰ مک عسکر جمع ایده آلا- چقمن» دیو سویلادی. اورطا یوز کچی یوز قزاق خانلرینه واروب بارچه یاالغان شهادتنامه لرینی کوستاروب آنلرنی ده اوزینک خان بالاسی ایدکینه تماما اشاندردی. خلاصه: قزاق یرنده بونک سوزینه اشانمغان کشی قالما دی. بارچه قزاق خلقی خصوصاً یاشلری بونک امرینه اطاعت ایدرگه حاضر اولدیلر.

آخری بار.

«م. مادی.»

و پیدائش رو شندہ یا صالحان پراضتوی کیوملریگنہ زنگر صمان فارا کیندردن بولا. خاتون و قزلی ہی هم موناردن تمام شهرلی روس بارشالری کیه طورغان «کوفتچکا» روشندہ بر نرسه یاصاب کیه لری.

آیاق کیوملری ایرلرنده و قز، خاتونلرنده بر نوسده بولوب، اوزون باولی (کیندره لی)، زور و طوپاس، چابانا ایله اوزلری باصقان فالون طولادن، کیگ و قسقه بالترلی اویوق (چواشچه «چولقا») بولادر. بعضا، ایرلری و خاتون، قزلی، آیاقه مخصوص طوغولغان، فالون آق کیندر چرنیلر. مونگا قزان آرتلری «آیاق اشتری»، میشارلر «پورتنگه»، چواشلر «پیر طوللا» دیلر. قش کونلرنده کوبراک جون جبندن طوغولغان چرنیلر. بونسینه «چونطوللا» دیلر.

بو آیاق کیوملری، ایرلرینه اوخشاسده، قسقه کولما کلی خاتونلرینه آیاقلرن باغانا کیی فالون کورساندکنده بیک کیلوشسز بولوب طورادر.

قشقی کیوملری، جون جبندن طوغولغان قارا چیکمه ن ایله صاری (دوپلی) طون بولوب، نوسلری ونگیلو روشلری خاتون، قزلی ایله ایرلرنده، هیچ آیورماسز بردای بولار. کرک ایرلرنده و کرک خاتونلرنده هیچ بر وقت آق چیکمه ن کیولماس.

کیوملرینک فورمه جهتنه کلنچه، ایرلرینک کولماک و اشتانلری روسلرنقندن بیک آز ایرمالی بولوب. کولماکلری تار و قسقه، اشتانلری هم تار و اوزون بولادر.

چیکمه نارینک فایتارمه یافاسزی، اول روسلرینک ملی کازا کیلری کیی آرتدن واق واق بورمه له گان بیالمی بولادر. طونلری ده

گنه لامپا تیره سینه جیولوب اوطورالرده، جب ارلاو ایله شغللانه لری. حتی قزلی و یاش کیلو- نلری چیت اولدرغه فوناقه اوطورماغه بارغانده اورچوق، قابا کیی، جب ارلی طورغان فورالرن فالدرمی آلوب باروب آنده ده ایرده گی کیی اشلیلر. چونکه آنلرده فوناقه بارو و کیلو کیلر آرتق تکفلر ایله صیلاشو، چیکدن طش ریالقلر ایله حرمتلاشو اولماینچه بر برن کورو، حال واحوال صوراشو، کون ایتو حقنده تعاطی افکار ایدیشو بولغانغه نشنی طوقتاتقان بر نرسدن سانالمیدر.

منه شونک ایچوند، آنلر کولماک، اشتان؛ مندر و یاصدق طشلقلری، داستمال وجهیمه کیی نرسه لر ایچون، فابریقالرنک تکفلی توزمسز مانریه لرینه، بارلی یوقلی آشلقنر صاتقان آچه لرن ارم ایتیه چه اوز قول هنرلی ایله کفایه انه لری.

بایرام و قوناق کیوملری، چیستا و نفیس روشده اشلانگان بولوب ایرلرینکی قزلی قارا و کوک آلاچالردن، آق کیندرلردن؛ خاتون و قزلی بنقی هم قزغلت قارا و کوک آلاچالردن بولادر. لکن شمالی چواش خاتونلرینک بر قسمی آق کیندردن کولماک کیملر.

عادتده - اش وقتنده کیه طورغان کولماک و اشتانلرنده چیستالقی و نفیسلیک بیک اعتبار اید- لنی بلکه آق و قارا نوسده گی فالون کیندر جیلری ایله طوغوب یا صالحان طوپاس کیندرلر و آلاچالردن یا صالحان کولماک و غالباً فاتقان و آشه کیلک گه ایلانگان بولادر.

آنلرده، دوم قارا کیندردن (*) کولماک و اشتان بتونلایوک یوق دیهرلکدر. فقط بعض چواشلرده جایلک ایچون بولغان طوژورقه

(*) کیندر - میشارچه، «کراشین»

ساچلرن اوروب چولپى و تنكەلر هم
طاغالر. كوكركلرينه ايسكى تنكەلر تزوب
ياصالغان، «خسپته» كيهلر (*) لىكن «خسپته»
اورنده، تاتار خاتونلرينقى نوسلى آخاق، چلتەر
كبى شارا بارا نرسەلر بولمىچە فقط تنكەگنە بولا.
باشلرينه ايسە قزلرى عادندە واش وقتارده
قاتلاب ياولق و كچكنەگنە شال بالاسى باغليلر .
(بو تاتار وميشار قزلرنده شولايوق .) اما
بايراملرده «تاقپە» كيهلر . تاقپە ايسە ، يارتى
قاربوز قابغى روشندە بر نرسە اولوب اوستينە
قريمندن توبەسپنە قدرلى ، رەت رەت ايسكى
تنكەلر قاداب ياسالغان بولا . ايكى چيگە اوستو-
ندن تماق آستينە قدرهم تنكەدن اويوشدروب
ياسالغان، بورك قلاچەسى كبى بر نرسە توشور
گان بولادر . بعضا مونى پراستوى - پيالا انجو
وتويمەلردندە ياصيلر .

خاتونلرى ايسە باشلرينە تاستار باغليلر .
تاستارلرى شوشى روشلى بولا ؛ كيكى قزل
تيرەلى آق ياخود آق تيرەلى قزل دستمال كبى
نرسەنى ناماق آستندن آلوب ايكى اوچن باش
توبەسپنە كيتروب باغليلر صوگرە سولگى كبى
اوزون بر نرسە ايله مانغايلرن وباش توبەلرن
چرنيلرده باش آرتندن چالوب آلوب ايكى
اوچن تز آستينە قدر صالندروب توشورەلر .
بو صالذوب توشكان اوچلرى سولگى باشلرى
كبى تورلى تورلى نوسلر ايله چيگلكان بولادر .
جنوبى چواش خاتونلريدن بر قسمى ايكى
سولگى كبى نرسەنى ايشوب تاستار اوستوندىن

(۱) خسپته ياخود خسپلە - بوميشار سوزى «قصيدە»
دن آلونغان بولورغە اوغشى . ايلسكە «قصيدە» نى يازو
چيلرن خاطرە ايچون ، بوتى اورندە ، موينلرينە طاغوب
بورگانلر . طاو ياق تاتارلرى موگا «آچقچ باوى» ديلر .
«شورا» خسپته وحسپلە سوزلرى «خاصيت» دن
آلدش اولسە كرك .

شوندى بيللى بولوب، چابولرينە و كوكرلك اوست
لرينە صارغلت قزل و ياشل نوسلرده «جنه» ديگان
بر نرسەنى بورغالاب، بورغالاب طوتقان بولادر .
جايلك كارا كيلرى ايرلرنده هم خاتونلردن
قارا ماتير يەدن واق واق بورمە بيللى ياقاسى ،
اول تاتالريندك قايتماسز قايمالى فيق جيلان
ياقالرى كبى اولوب، صارى، قزل و ياشل
جبلر ايله بورغالاب، بورغالاب قايغان بولادر .
لىكن بو، كوبسنيچە بايلرنده غنە بولا .

باشلرينە جاين فورازقە، اوزلرى باسقان
اشلاپە؛ قش روس بورگينە اوغشاشلى اوزون
بورك ايله، تاتارلرنك مالاخاى بوركلرن كيهلر .
خاتون و قزلرينك جايلگى نچكە هم زينت
ايچون بولغان كيوملرى حاضرگى ملتلرنك هيچ
برسينكىنە اوغشامى ، بتونلاى اوزلرينە آيرم
بر روشد، بولادر . بعض بر كيوملرى ايلكەگى
تاتار خاتونلرينك كيومينە اوغشى ديهرگە يارارلقدر
كولماكلرى قايچق كبى تنكە يابشوب
طورغان تار و تزدن بر آزغندە اوزون بولوب،
توبانگە ايتاك اوستينە ايكى - اوچ ويرشوك
كيكلكندە، كوك كولماكگە قزل و قزل كولماك
گە ياشل ياخود زنگر توسدە بر - ايكى قاتلاو
نار ايتاك طوتقان بولا . بو ايتاك قران طرفندەغى
اول خاتونلرنندن دە بار . موگا تاتارلرده هم
چواشلرده «قوشتان ايتاك» ديلر . (بو اورندە
«قوشتان» لفظى «Фантазия» ديگان سوز
اورندە ايتولسە كرك) . ايزو تيرەسپنە
هم تاتار خاتونلرينقى ككى قزل و صارى
هم ياشل و زنگر توسلرده اولان تار
ستسەلرنى ، ميچ قايچاقى روشندە يارطى
توگارك ايتوب ابلاندروب طوتقان بولا . موگا
«صاها ايزو» ديلر . بايراكلرى مونك اوستينە
واق كەوش تنكەلرده قاداب زينتليلر .

اوشبو وقت «مکتب خیریه» فی تأسیس ایتدی، اھالینگ جھالت و تعصبنه اھمیت ویرمیه رک ایسکی مکتبلرنی محو ایتمکله اوشبو «مکتب - خیریه» فی توسیع ایلدی. وایسکیدن فالمش کوب اصلسز عادتلرنی بتررگه موفق اولدی. ۱۹۰۰ نچی ییل دکابرونده آخوند طورمقده

اولان خانه ده پالیتسه و ژاندرمه لر طرفدن تنتو اولوب گویا عثمانلی وایران حکومتلری ایله مناسبت پیدا ایتدیکندن قفقازیده ده بیوک بر اختلال حاضرلمکده در، ظنی ایله کندیسی اورنندن معزول و حبس ایلدی. اوشبو وقتک بونکله ۳۷ آدم عین نھمت ایله حبس اولندیلر. آخوند ایله دیگر علمادن اوچ ذات ترکستانه نفی اولندیلر. ایکی سنه سوگرهسنده آخوند ایبده شلری ایله برابر عفو اولنوب وطنلرینه قایتدیلر. آخوند ایسه اوشبو ساعت ایله ھیتلی معتبر ذاتلر ایله برابر «کنجه» ده الوغ بر مدرسه تأسیس ایتدیلر.

۱۹۰۶ ده آخوند تکرار «کنه» او یازدی فاضیلغنه تصدیق اولدی.

آخوند پیشنماز زاده «کنجه» مدرسه سندن باشقه اون عدد ابتدائی مکتب تأسیس ایتمشدر. شیخ الاسلام اولدیغی صوگ علم و تعلیم یولنده دخی زیاده غیرت ایده چکی مأمولدر.

روسیه ده تجارت و صناعت مکتبلری

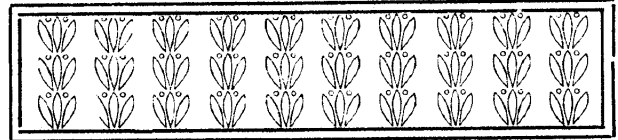
تجارت و صناعت نظارتی ننگ اعلانیه کوره: ۱۹۰۸ نچی ییل باشنده بو نظارت قولنده غی مکتبلرننگ حالی بویله اولمشدر:

باشلرینه چالما کبک ایتوب چرنیلر.

قرلری و خاتونلری مویونلرینه تویمه تزمه لری، یاقا چلبیرلری، قولاق آلقهسی طاغالر. بارماقلرینه یوزک کیهلر.

عمومی چواش خاتونلری و قرلریننگ اگ قدرلی و سویملی جهازلری ایسکی کموش تنکه لردندر. شوننگ ایچونده آنلرده ئلله قایچانغی ایسکی تنکه لرنی کوب اوچراتورغه همکن.

موندن صوگ «دعالری و تلا کلری» حقتک یازاچقمن. «ظریف بشیری»

قفقاز شیخ الاسلامی

قفقازیده ده اولان شیعه فارنداشلر مز ایچون یگی شیخ الاسلام منصبنه آخوند ملا محمد پیشنماز زاده افندی تعیین اولدیغی غزته لرده یازدی. «شورا» او فوچیلری ایچون بونگ ترجمه حالینی «ترقی» دن اقتباس ایدرک بو یزده یازامز:

آخوند ملا محمد پیشنماز زاده «کنجه» (یلز اویتبول) شهرنده اگ معتبر عائله گه منسوب اولوب ۱۸۵۳ ده مای ۱۵ نچی کوننده «کنجه» شهرنده دنیاغه کلمشدر. بوگا کوره اوشبو کونده ۵۶ یاشنده اولور.

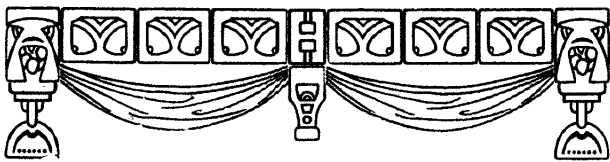
ابتدائی علملر فی او فودیغی صوگ «تبریز» ه واروب تحصیل ایتمش، ایسکی حکمت ایله علم کلام درس لرینی ختم ایدرک ۱۸۸۳ ده «تفلیس» گه کلوب شهادت نامه آلمشدر. ۱۸۹۲ ده «کنجه» ده ملا تعیین اولنوب برسنه سوگره «تفلیس» ولایت مجلسی اعضالغینه دعوت اولنمش و ۱۸۹۵ ده «کنجه» ولایت مجلسی صدارتنه نصب اولنمشدر.

زبان کوردیلر .

بوتجارت مکتبلرنده ۴۳۲۸. علم بار ایدی .
۱۰۰ زی عالی مکتبلرده ، ۲،۷۷۵ سی قاممیر-
چسکیلرده . ۱۰۴۰ طارغوژی اشقوللرده ، فالغانلری
تجارت صنفلری ایله قورصلرده در . ۱۹۰۸ نڭ
مای باشنده همه تجارت مکتبلرنده ۵۳ مڭ
۲۳۰ شاگرد بولوب بولنرڭ ۴۲ مڭ ۵۴۲ سی
یگت ، ۱۰ مڭ ۶۸۸ زی قز ایدی . بولنلردن
۸۵۰ یگت ایله ۷۴۸ قز عالیلرده ، ۲۷ مڭ ۵۵۷ یگت
ایله ۵ مڭ ۸۴۰ قز اورطه قاممیر چسکیلرده ،
۹،۸۴۳ یگت ایله ۲،۶۶۷ قز طارغوژی اشقوللرده ،
۳،۰۳۴ یگت ایله ۵۵۸ قز طارغوژی صنفلرده ،
۱،۲۵۸ یگت ایله ۸۷۵ قز قاممیر چسکی
قورصلرده در .

روسیه تجارت مکتبلری آچلا باشلاغاندن
بیرلی آنلرنی ۳۱ مڭ ۲۸۹ کشی تمام ایتمشدر .
تجارت مکتبلرنده اوقوچی شاگردلرنڭ
۲۳ مڭ ۵۱۳ چی پراواصلاونی (۴۴،۸ پراسینت) ؛
۸،۸۳۳ قاتولیک (۱۶،۸ پراسینت) ؛ ۴،۵۳۱ پروتستان
(۸،۶ پراسینت) ؛ ۱۵۳ مسلمان (باری ۳،۰-
پراسینت) ۱۳،۹۴۷ یهود (۲۶،۶ پراسینت) و باشقه
مذهب اهللری ۱،۵۳۶ (۲،۹ پراسینت) ایدی .

راسد و مخابره

ناوی قزانقه دن :

بزم « ناوی قزانقه » سوداگرلری بحر
خزر طرفندن تولین (ات بالغی) ماین کنوروب
پودینی ۸ صومدن ساتالار . آروق و قورچانغی

عالی تیخنچسکی مکتبلر ۶ . بونڭ دورتی
«پالیتیخنچسکی اینستیتوت» اسملانوب پیتر-
بورغ ، کییف ، وارشاو هم راستوف دون ده
ایدیلر . فالغانلری پیتر بورغ و یقاترینوسلاف-
غی عالی درجه «طاومکتبلری» درلر ۱۸۰۸ نچی
یئڭ برنچی ماینده پیتر بورغ «پالیتیخنچسکی
اینستیتوت» نڭ ۲،۴۶۸ شاگرد اوقوب ۱،۷۰۶ سی
پراواصلاونی ، قاتولیک - ۱۲۲ ؛ پروتستان ۱۰۸ ؛
یهودی ۴۶۲ ؛ مسلمان باری ۹ ؛ باشقه مذهب
اهللری ۶۱ ایدیلر . کییفه گی اینستیتونڭ ۱،۹۹۷
شاگردیڭ ۱،۱۶۴ سی پراواصلاونی ، ۲۹۳ سی
قاتولیک ، ۵۶ سی پروتستان ، ۳۸۸ سی یهودی ؛ باری
۲ مسلمان ؛ باشقه مذهب اهللری ۹۴ ایدیلر .
«دون» مکتبنده گی ۱۶۲ شاگردنڭ ۱۴۳ سی
پراواصلاونی ۷ سی قاتولیک ، ۳ سی مسلمان ایدی .
پیتر بورغ «طاومکتبی» ده گی ۷۲۴ شاگرد-
نڭ ۵۲۰ سی پراواصلاونی ، ۶۷ سی قاتولیک ،
۳۷ سی پروتستان ، باری ۳ سی مسلمان ،
۷۳ چی یهودی ، ۲۴ سی غیر مذهب اهللری .
یقاترینوسلاف عالی طاومکتبی نڭ ۱۸۵ شاگرد-
یڭ ۱۳۲ سی پراواصلاونی ، ۱۵ سی قاتولیک ،
۱۲ پروتستان ، ۹ یهود ، ۷ غیر مذهب اهللری ،
مسلمان ایسه برگنه ده یوق ایدی . وارشاو
اینستیتوتی بویل یابق طوردی .

روسیه ده همه تجارت مکتبلری ۲۹۰ بولوب
۴ سی عالی درجه ؛ ۱۴۲ سی اورطه درجه
قاممیر چسکی (۷۲ سی خصوصی) ؛ ۸۷ طارغوژی
مکتب (۳۷ سی خصوصی) ؛ ۲۰ تجارت صنفی ،
۳۷ قاممیر سیه حقنده معلومات بیروچی قورسلر
(۲۹ سی خصوصی) ایدی .

نڭ کوریلده بو مکتبلرنڭ داخودی ۰۷ میلیون
۶۷ مڭ ۴۰۰ صوم در ؛ راسخودلری ۷ میلیون
۲۹۷ مڭ صوم بولوب ۲۳۰ مڭ صومدن آرتق

آت و دوه لر بوندن برر قداق آشاسه سلامتلوب
سپهروب کیتهلر و بعضیلری بوکا تحمل اینک آلمای
اوله لر . ایشته بو مایینی آشاغان حیوانلرنک
ایتلری حلال اولوق حقنده ملالرمز اختلاف
قیلوشه لر ، عوام ایسه ملالر اختلافلری سببندن
اواره بولوب یوریلر . بو ، بر . ایکنچی ، بوزمانه
اجتهاد منقرض اولمشیدر ؟ منقرض اولسه قانغی
زماندن اعتبارا منقرض اولمشدر ؟ منقرض دگل
ایسه بونک ایچون نه قدر علم شرط ایدیکی
معلومی ؟ و بو علمنک میزانی نه شیدر ؟ اوچنچی ،
کندیسنی حنفی مذهبنده دیه یوروجی کیمسه
ایچون ، باشقه بر حق مذهب گه تقلید ایتمکله
عمل ایلرگه درستمی ؟
« عبدالله بن احمد »

« شورا » : اوچونچی و ایکنچی سؤاللرک
ایچون « مناصب دینییه » نام رساله گه مراجعت
ایتسه کز بلکه استفاده ایدرسز . برنچی سؤالک
اولان شبهه یعنی تواین مایی ایچمش آت و دوه
ذبح ایدلدیکی صوگ ایتلرینک حلال اولمقنده
اولان شبهه ، اصل آت ایتی آشامقده اولان
شبهه درجه سنده یوقدر . ملالر اگرده اختلافلی
مسئله لر ایله شغالنمکنی آرزو قیلورلر ایسه
تولین مایی آشاوچی حیوانلر حقنده دگل بلکه
اصل تولین نک اوزی حقنده اولان خلافلری
تفتیش ایتسه لر ضرر اولماز ایدی . امام مالک
و امام شافعی صو حیوانلری مطلقا حلال دیورلر .
فقط بر روایتده امام مالک خنزیرنی استثنا ایلر
و امام شافعی تذکینه فی شرط ایدر . بو یازلمش
شیلر بالکیز بر فکردن عبارت اولوب شرعی
فتوی دگلدر . مقصود اگرده شریعت حکملرینی
بیامک اولسه انابتلی عالمرنک تصنیفلرینه
مراجعت ایدرسز .

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

پیتر آلیکسندر وفسکی شهرندن :

عمومی بر مجلسده سیاست دینییه حقنده
سوز چیقدی و اوشبو مناسبت ایله بر کیمسه
اوزینک نطقی آراسنک « خدانک سیاستی بیوکر »
دییه بر جمله قاچردی . آرقادشاری مذکور
آدمنی اوشبو جمله سی ایچون اکفار ایتدیله .
بو مسئله شهرمزده بیوکلنه بیوکلنه تمام زورایوب
کندی . بز ایسه رفیقلمز ایله بو حقه « شورا »
فکرینی صورارغه قرار ویردک . « خدانک سیا-
ستی بیوکر » جمله سی موجب کفر سوزلردنمیدر ؟
« شورا » اوقوچیلردن بعضیلر .

« شورا » : - مجدالدین ابن الاثیر سیا-
ست معناسینی : « القیام علی الشئ بما یصلحه »
(بر شینی اصلاح ایتمک) دییه تفسیر ایلر (۱)
مصطلح معناسی ایسه نظام ، قانون و تدبیر دیهک
اولور . بو تقدیر چه مذکور عبارتک موجب کفر
دگل حتی شایان تخطئه اولسون برشی کوراماز .

کراسنو اوفیمسکی دن :

مشهور مفسر ابو مسلم الاصبهانینی عرب
ادیبی و کوب مؤلفات صاحبی اولان « الجاحظ »
نک کندیسی ، دیورلر . بو سوز درستمیدر ؟
درست دگل ایسه ابو مسلم الاصبهانی کییدر ؟
ایوب السکیری « یمان بیلغه »

« شورا » : - مفسر دیه معروف اولان
ابو مسلم الاصبهانینک اسمی محمد و آناسی بحر
اسمنده اولوب نعوی و بلیغ اصبهانلی بر ذات
ایدی . ۲۵۴ هـ دنیایه کوب ۳۲۲ هـ وفات اولدی .
مؤلفات صاحبی اولان الجاحظ ایسه ابو عثمان
عمرو بن الکنانی اولوب ۹۵ یاشنده ۲۵۵ هـ
وفات ایتدی . بصره لی ایدی . جاحظ وفاتی
وقتنده ابو مسلم آنچق بر یاشلک اولمشدر .

«بیروسکی» او یازندن:

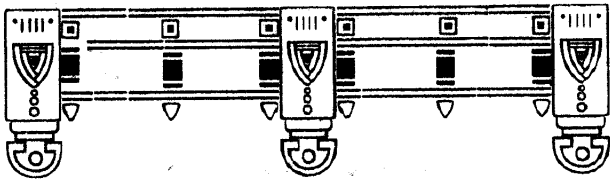
«آداب تعلیم» نام اثرده شیاگردلرنی تریبه ایتمک حقنده دستورالعمل اولمق اوزره ایکی عدد نصیحت رساله سی توصیه ایلمشدر. بو نصیحتلرنک بیری امام ابوحنیفه طرفندن شیاگردی یوسف بن خالد اوزرینه یازدیغی و ایکنچیسیده امام مالک طرفندن هارون الرشید یا خودوزیری خالد البرمکی گه یازدیغی بیان اولنمشدر. بو رساله لر بو کونده مطبوعه میدرلر، نه یردن تابوق ممکن اولور؟ (۲۰) کچن ییل «شورا» نک ۳۱۴ نچی بیتنده حجاز تیر یولی ۱۹۰۵ نچی ییل صالنه باشلادیغی بیان ایلدیکی حالده بو ییل «شورا» نک ۹ نچی بیتنده مذکور یول ۱۹۰۰ نچی ییل صالنه تورغه باشلانیدیغی یازلمشدر. بونلرنک قانغیسی درست اولور؟ (۳) ش. سامی بک «بلغار» ماده سنده دونای بلغارلری حقنده: «اسلاولاشمش ترکلردر» دیه خبر ویردیکی حالده م. ف. مرتضین ۴۸۴ نچی نومیر «وقت» ده «آثار عتیقه، بلغارلر ایله صربلرنک اسلاوا اولد- قلرینی اثبات ایتدی» دییور. اصلده ترک اولمش برفومنی آثار عتیقه، نه یول ایله اسلاوا ایتمشدر؟ هر حالده بلغارلر اسلاو میدر یا خود ترک میدر؟

«محمد صلاح اژدانوف»

«شورا» : (۱) ابوحنیفه طرفندن ابو خالد

یوسف بن خالد اسمتی اوزرینه یازدیغی روایت ایلمش نصیحت رساله سندن یازمه نسخه لر خلق آراسنده یورر. باصلوب باصاماد- یغی حقنده بزده معلومات یوقدر. امام مالک نصیحتی ایسه «رسالة امام اهل المدينة ابی عبدالله مالک بن انس» اسمی ایله مصرده طبع اولنمشدر. (آداب تعلیم رساله سینک هر ایکی طبعسنده «وزیری یحیی بن خالد» دیه چک

برده سهو اوله رق «وزیری خالد» دیه باصلمشدر. بونی تصحیح ایتمک لازم اولور. (۲۰) حجاز تیر یولی حقنده ۱۹۰۰ رقمی در سندر. (۳) اوچنچی سوؤالنک جوابنی م. ف. مرتضین کندیسینی ویرسه کرک. مع مافیه کله چک وقتده دنیا ده اولان بیوک انقلاب و کشفلر تاریخ جهندن اوله چغی و بونک یاننده بو کونکی هوا کیمه لری هیچ شی حساب ایلمیه چکی احتمالدر. بو کونکی تاریخلر ایسه سیاست قانشدیغی جهتلر ایت ایچاگیسی اولنی قیلندن قارمه فارشیق اولمشدر. یراق کیدرگه احتیاج یوق. چیندن کلوب ده جبرلب کنارک ایدوب طور وچی اوچ دورت روس مناسبتی ایله بوقدر کوب خلقلره «روس» اسمی ویرلمه سی، مخرب الدیار و الارواح اولان بر آوج وحشی تاتارلر (مغوللر) کلوب ده آنا بابالرمزنی اولدروب یورتلرینی خراب ایتدیکلری مناسبت ایله بیوک ترک قومینه «تاتار» اسمی ویرلمه سی طوغریه ییدر؟ بو ایسه بعینه ۱۸۱۲ نچی ییلده یانسدروب هلاک ایدوب کتدیکلری مناسبت ایله مسقوا خلقینه «فرانسز» اسمی ویرلمک قیلندن اولور.

تقریر

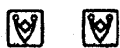
«ادبیات»

اوشبو اسم ایله ترکی شعرلر بیغولوب بر کتاب ترتیب ایلمکده در. ۴۴ بیتدن عبارت اولان برنچی جزئی «تاشکنند» شهرنده طاش

اخلاق لرینی توزاتر ایچون یخشی اخلاق کتا۔ بلرینک و فصیح هم عامی ایله عامل اولان واعظلرنک اثرلری کوب اوله چغنده شپه یوق۔ لکن کوب کیمسه لر واردرکه آنلرنک حلقلرینی اعتدالغه قایتارر و کندیلرینی انسان قیلور ایچون «تلاچی قزی» کبی کتابلرنی مطالعه قیلورغه مجبوریت واردر۔ مذکور رساله ده اولان تصویرلر احتمال که خیالدر، شوپله ایسه ده ظلم ایله جفاغه عادت ایتمش، باشقه لرنی تحقیر واستهزاء ایتمکنی، معصوم و معصومه لرنک عفت و امانت لری ایله سودا قیلمقنی کندیلرینه بر مسلك ایدوب طوتمش انسانلر ایچون، هر برینک حقیقت اولمقنده ده استبعاد یوقدر۔ الله رحمت ایتسون، معری دیپور: «اری النسل ذنبا للفتی لایقاله، فلا تنکحن الدهر غیر عقیم»۔ دنیانی وانسانلرنی درست و طوغری کورر ایچون معری کوزی کرک و «انجعل فیها من یفسد فیها» هم ده «ولا تقر بوا الفواحش ما ظهر منها وما بطن» قول شریفنی گوزل آکلار ایچون «تلاچی قزی» کبی رساله لرنی اوقورغه کرک، دیپور اولسه ق شاید خطا اولماز۔

«موزیقه و اسلام»

بو رساله، هادی افندی کلدیکی طرفندن قلمه آلنوب «اؤفا» شهرنده «شرق» مطبعه سنه باصلمشدر۔ مندرجه سی ایسه موزیقه نلک روح اوزرینه اولان تأثیرینی، بونک ایله مشغول ذاتلرنی، اسلام شریعتی نظرنده بونک ایله حکمنی بیان ایلمکدن عبارتدر۔ اوقوله چق رساله اردن اولدیغی جهتن برر نسخه سیننی آلمق توصیه اولنور۔

باصمه ایله گوزل کاغده خوش خط ایله باصلمشدر۔ بعض شعرلر و قصیده لر «شورا» مجموعه سندن نقل ایدلمشدر۔ اوقوله چق بر اثر اولدیغندن برر نسخه سنی تحصیل ایدرکه تیوشلی۔ مرتب و ناشرلری ملا عبدالله اولانی ایله عبد السلام بن ملا عبدالرحمن در۔

«خلاصة تاریخ اسلام»

ابتدائی مکتبلرنک صوگ صنفلرینه یا که رشدی مکتبلرده درس ایدلنوب اوقوتولوق ایچون ترتیب ایدلمش بر اثردر۔ زمان سعادت، خلفای راشدون، امویلر، عباسیلر، اهل صلیب وغیرلردن لازم قدر معلومات ویرلمش آخینه ده خلیفه لرنک عصرلری حقنده بر جدول قویلمشدر۔ رساله نک مرتبی ح۔ زبیری افندی و ناشری ده «صبح» کتبخانه سی اولوب حقی ۳۰ تیندر۔ هر بر مشهور کتابچیلرده اولنسه کرک۔

«اصول حساب»

یعقوب خلیلی اثری اولان اوشبو «برنجی جز اصول حساب»، قزانده «صبح» طرفندن نشر اولنمشدر۔ بو کون که میدانه چیقمش حساب کتابلری آراسنده الک یخشیسی اولسه کرک۔

«تلاچی قزی»

محمد عیاض الاسحاقی طرفندن قلمه آلنمش بو اثرده رذالت و سفالت دنیاسی و بو بختسز لکلرنک سببلری بر قدر تصویر ایدلمشدر۔ شوپله که بونی اوقومش کیمسه لر، فرشته لر درجه سنده حرمتلو اولان انسانلر بو درجه ده قباحت حاللرده یوروز دنیانی تلویث ایتدکاری ایچون تحسیر ایدمچکلردر۔ بعض کیمسه لر نک

اولارق كوندن كون سلامتلوب خستهلكدن قورتولوب طورالر .

قزان شهرنده اوچوقچیلر - اوشبو ییل قزان مسلمانلری یاشلری خصوصی صورتده اوقوب، آرالرندن بر یکیت ۸ صنف غیمنازیه درس لرندن، بر قز ۵ نچی صنف و ۴ قز ۶ نچی صنف درس لرندن امتحان ویرمشلردر .

حریت بایراملری - یا کا استیل ایله اولان ایبول آبی حریت آبی اوله در . ۴ نچی کوننده آمریقادا، ۱۴ نچی کوننده فرانسه ده و ۲۴ نچی کوننده ترکیاده حریت آلمشدر . هر برینک آراسی ۱۰ کون اولوب هر برنده ۴ عددی واردر . عجائب مخلوقات (۱) . مخلوقات آراسنده فکر اربانی و علوم طبیعیه محبلرینی اوزون تدقیقلرگه سوق ایده چک و حیرت ایچنک قالدر اچق کوب شیلر واردر . قمرسقلر بویله مخلوقاتنک بری اولسه کرك .

اوشبو وقتلره قدر اولان تفتیشلردن قمرسقله لرینک بر هیئت منظمه حالنده و مضبوط قاعده لر دائره سنده یاشادقلری معلوم اولمش ایدی . اصول اداره لری و تصرفلره رعایتلری انسانلر ایچون مثال اولورغه یاراراق در جه ده ایدیکی ده افرار ایلدی . علم ثروتنک باش قاعده لرندن بری اولان تقسیم اعمال (خدمتنی بولمک) قاعده سی قمرسقلرده نظامی صورتده دوام ایلر . قمرسقلر آچلقدن و عمومی هلاکتدن صافلامق ایچون کندیلری حقنده غایت جدی تدبیرلر کوسترلر و هر تورلی احتماللره قارشو حاضرلنوب طورلر . کندیلری اشلامک سعی و غیرت ایتمک ایله قناعت ایتمای کوچلری یئدیکی قدر باشقه حیوانلرنی اوز نفوذلرند اسیر صفتنده آسراب کندی خدمتلرینی اجرا ایتمدرلر . بوسوگ وقت

(۱) مترجم : آخوند زاده ابراهیم الاسنی ..

« جغرافیای عمرانی »

« مدرسۀ حسینیه » ده اوقونوب تجربه قیلدقلری سوگ ف . کریموف ، ن . آغیف طرفندن ترتیب ایلمش بو اثر « وقت » خرا - جتی ایله کندی مطبعه سنده نفیس صورتده باصلوب تارالدی . استفاده ایلمنه چک اثرلردن ایدیکی هر کیمه معلوم اولدیغی جهتنه اوزون سویلرگه احتیاج یوقدر .

« تلانچی قزی » ، « موزیقه واسلام » ، « جغرافیای عمرانی » تیلمزگه یگی کرمش وادیبا - تمزه یگی فوشلمش قیبتلی کتابلردن ایدیکنی اشارت ایدرگه لزوم کورلدی . بونده مذکور اثرلر هر بر مشهور کتابچیلرده اولنور .

« الموافقات »

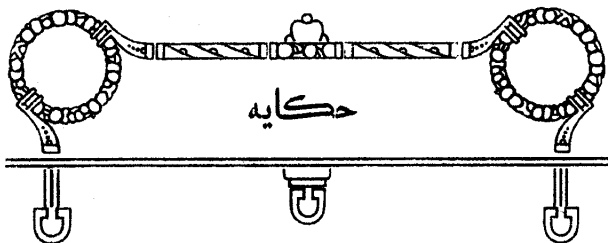
۱۰ نچی عدد « شورا » ده یازدیغمز « الموافقات » کتابنک ۱۸۹ بیتدن عبارت اولان برنچی جلدی اسمزگه هدیه اوله رق « صباح » طرفندن کلدی . بونک برابرینه علمی صورتک تشکر ایتمک بورچمدر . کتابنک اهمیتنه ، اشلانووینک نفا - سننه نسبتله بهاسی غایت ارزن تعیین ایلد - یکی جهتنه علم اهللری اوشبو اثرنی تحصیل واستفاده ایتمهلر کرك .

نوعه

بوغازغه خواجهلق - آمریقا بایاری آشا - مق ایچمک طوغر وسنک کوندن کون قناعت یولینه کروب مصرفلرینی آزاتهلر . بو کونده کوبسی ایت آشامیلر و ایسرنکچ ایچمیلر ، بونک نتیجه سی

پېنسىيە آلا. ۵۷ ياشدىن اوزدى ايسە آنڭ ژالونىيەسن كىمىتىچە خدمت ساعتن كىمىتەلر. نىمىسە معلىلرىنڭ اتتالق خدمتى ۲۸ ساعىتىر.

اوقوچى قز (*)

۹

يالطەدن يراق توگل « آى پىتىرى » طا-
وينە باردى . بوقدر بىيك طاو اوستىدىن كور-
نگان دڭز منظرەسى بىك اوزاقغە قدر مىنم كوز
آلدىدىن كىتىدى . آرەلرى ئىللە نىچە مڭ
چاقورمىلر يراق بولغان كوك ايلە ماوى دڭزنىڭ بىرلە-
شكان اورىننە قاراب توردم . ابدىت نڭ نىدىن
عبارت ايكانلىكى گويا كوز آلدىمە تىجىم
ايتكان شىكىللى بولدى .

طاو آستىنە طوغرى قازادم . توبان غايت
يراق يىردە باشلىرى اوچلى زور زور طاش
قىلار قىزغىت . تۈسدە كورىنوب طورەلر . يانمە
غى پراۋادنىك تاتار : - « مون اوشبو طاو
باشىدىن بىر قز اوزن اوزى شول طاشلار اوستىنە
آتوب اوتردى . ايتنى بور كوتلر آشادى ، بىچارە
نڭ تىك سوياكلرى گنە قالدى » دىدىدە ،
اوزىندە آق تىشلرن كورساتب كولوب قويدى .
ۋاسە ايلە مىشا هم آنامدە كولوشدىلر . مىنم
كوكلم طوئدى ، فورقەم ، طاو قىرىندىن چىتكە-
رەك كىتىم . گويا بوقىزنىڭ حالى مىكا معلوم
شىكلای طويولدى ، شول طاو اوستىدىن آتيلوب
توبانگى طاشلار اوستىنە توشكان بىر نىچە سىكو-

(*) باشى ۱۶ نچى عدد

عالملىرى قىرمىسقىلرنىڭ زراعت ايلە شىغللىدىكلرىنى
آڭلادىلر .

شويىلەكە : قىرمىسقىلرنىڭ بىر شىهلر بىنە طوناش
ايگونلىكلرى اولوب ايگون ايكارلر و شوندىن
مىصولات آلوب اوزلرى ايچون حاضرلرلر . بو
حالىنى اڭ ايلك اولەرق آمىرقادە « مكىسقىقە »
السكىسندە سىياحت ايدىن مشهور عالملىردىن معلوم
ويىليام نام ذات كىشى ايتمىشىر .

بو ذات بىر طاقم قىرمىسقىقە فامىلىلەرىنە
طوغرى كلوب اوزون مىدىلر بونلرنىڭ حاللىرىنى
تقتىش ايتدىكىندە توپراق آستىنە اولراق سالوب
اوسىردىكلرىنى و شونلرنىڭ مىصوللرى ايلە عمر
كچردىكلرىنى آڭلامىشىر .

گىرمانىيادە معلومنىڭ ژالونىيەسى . گىرمانىيادە
معلملرنىڭ ايلك كىم ژالونىيەسى ۶۵۸ سومدىر .
معلم بولدىسە ايلك بىلغە ۶۵۸ سوم آلا ؛
اوچ بىل صابون آنى ، فايچان ۹۳ ، فايچان ۱۱۷ سوم
آرتىرا بارەلر . شولاي ايتوب ۳۰ بىل اچىندە معلومنىڭ
ژالونىيەسى ۹ مرتبە آرتاويلغە ۱۰۵۵۱ سومغە يتە .
معلملر بوژالونىيەدىن طاش شىهلر اداىرەلردىن
قوارتيرلىق و آزىلقى آلار . قوارتيرلىق بىلغە
۳۴۳ سوم و آزىلقى ۴۲۷ سوم چاماسىندە بولادىر .
دىمك نىمىسە معلومى خدمتكە كرىشوايلە معلوملىكىدىن گنە
۱۰۴۲۸ سوم آقچە تابا باشلى . ۳۰ بىل خدمت
ايتسە بو داخود بىلغە ۲۰۳۶۸ سومغە چە منەدر .
اگر بىر معلم اون بىل خدمت ايتكاچ اورىندىن
چقدىسە ژالونىياسى نڭ اوچدىن بىرى قدر پىنسىيە
آلورغە حقى بولا . آنەن آرتق خدمت ايتسە ،
آرتق ھىر بىلى ايچون ژالونىيەسى نڭ ۶۰ دىن بىرى
قوشىلا بارادىر . ۲۰ ياشىندە معلوملىك گە باشلاغان
آدم ۴۵ ياشىنە يتسە اورىن طاشلاسدە ژالونىيە-
سى نڭ اوچ چىرگىن پىنسىيە ايتوب آلوب طورادىر .
۳۰ بىل خدمت طوتىغان معلم ژالونىيەسى قدر

بارالر ایدی . کوکل ایله مین آنلرنی اورشاسم ،
یا که قیناب طاشلی سم کیله ، اوز اوزمنی کوچکه
طیوب غنه قالا ایدم . کیچ بلن ساعت آلتی لرده
ۋاسه ایله میشا بلهم قایدہ درشودیلر . آنام
بالقونده اوطوروب غز ته اوفورغه طوتوندی .

تردد برلن گنه :

أنی ، سین دگز بوینه بارمیسمنی ؟ دیدم .

— یوق ، سین اوزک بار ، یا که میشا

ایله باریکز ، دیدی .

— اول قایدہ در کیتدی ، دیدم .

— یاری ایندی ، اوزک نلاسهک نیشله ،

مینی یوده تمه ! دیدی .

تیزگنه باشیمه اشلا په منی کیدم . آشفچ

اق ایله پیرچاتکه منی کیارگه ، زونتیفمنی

آلورغه اونوتقانمن . آشفه آشفه جیاو برر

قوارقال بارغاچده ایزووشچک گه اوطوروب طو-

غری راؤینسکی یاننه کیتدم . فوق العاده

قبضیت لندم ، آفک ایله کوریشو آلدندن بو

درجه قبضیت لنگانم هیچ یوق ایدی .

ایشک آدینه کردم . هیچ کم کورنمی .

راؤینسکیک بالقون پردهسی جیل ایله سلکنوب

طوره . ایشگینه باروب بارماغمه غی یوزوک

ایله شاقلداندم . طاوش کیلمدی . آفرون غنه

ایشک ننگ طوتقاسن بوردم .

— رحیم ایتکوزا دیگان طاوش کیلمدی .

بوصاغای آتلاب کورگاچده طوقتالدم . بر ترزه ننگ

پردهسی نوشورولگان ایدی . بردن برگه قارا کفو

کورندی . اوستنده گی سماوارلری جیوشدرلمغان

زور توگارک اوستال فاراواتنی قابلاب طوره .

بر نیچه کتابلر وژورناللر طارالوب یاتا . آز-

راق کر ایسی کیله .

راؤینسکی اوقی طورغان غزنه سن قویدبه

قاراواتن ککوتارلیدی . یوزی صارغلت ،

لك وقتنده امثالسر درجه ده بیوک بر لذت .
حسن ایتکاندر شیکلمی بولدی .

بولوللر بزنگ توبان یاقدن اوتوب اوتوب

کیتلر ، آنلرنی کورگاچ طاو بییکلگی ننگ

دهشتی دخیده آرتا ایدی . کیسا کدنگنه هوا

بیک صالحقنا یوب کیتدی . بز بارمزه تیزرهک

آربامز یاننه باردق . مین اوستدن کیه طور-

غان قوفته منی آلمغان ایدم . فشقی صووقده

اوشوگان شیکلی قالتری باشلادم . کیچ بلن

اسسی لگم آرتدی ، بوغازمه شش بلندی .

یوقوم نچار بولدی . راؤینسکی ایله ساتاشدم ،

نوشمده اول میکا صارغلت یوزلی وفا یغولی کور-

ندی . آورو سبیلی دورت کونگه قدر نومردن

چقما سقه طوغری کیلمدی . اوقور نرسه یوق

ایدی . بو دورت کون میکا ابدیت قدر اوزین

طویولدی . واسه مینی کوکللندرگه طریشه

و: — یه درستنی آیت ، ناتالیا ، فریمنگ

قای یری سیکا بیگرهک اوغشادی ؟ دیه صوری

مین آکا :

— درستنی آیتیم می ؟ .. بولوار ، دیه جواب

بیره ایدم .

— مین سزدن چنلاب صوریم ، سزمیگا

اویناب جواب بیره سز ، دیوینه دیه قارشو :

— یوق ، اویناب توگل ، چنلاب آیتهم ،

دیه ایدم .

— آنده نرسه بار ؟ آلا ی بولغاچ سزنگ

طبیعتکوزده شاعریت یوق ایکان دیدی .

— احتمالکه ، شولایدر ، دیدم .

آوغوستنگ اوچده نهایت آنام مینم بوغازمه

شش بتدیگنه اشاندی . آلایده بولسه نو-

مردن بالکزم غنه چغوب کیتارگه ره تلب بولمی ،

مغازین گه ، دگز بوینه هم بولوارغه بارغان

وقتلمده مینم ایله برگه ۋاسه ایله میشاده

ياڭاقلرى باتقان ايدى .

— اوو، عفو ايتكز . مین ياتوب طوره
وسز كيلورسز ديه هيچ كوتى ايدم . نيشلاب
بولاي موندە كيلوب مشقتلانوب يوريسز؟ ديدى
وآزغنه بوكره يوبرەك ، بولمە نڭ ايكنچى چيتنە
بارديدە ميڭا بر اورندق كيتروب بيردى، اوزى
ترزه ياننە اوطوردى . اوشبوروشچە سوز
باشلاندى و :

— مین ايندى آخرسى اوزاقلامى قايتوب
كيتارمن . آلدەغى آطنەغە آقچە كوتە من ،
شونى آغاچ قايتوب كيتسەم كيرەك . موندە مینم
ايچون نچار طويولا، ديدى .

— شولاي شول ، قايتكز ، ديدم . باشقەچە
نى ايتورگەدە بلەدم ، اوڭغايىسز وچيتن بولدى .
راۋينىسكى — مین ئلى اول قدر خستەدە
توگلمن . لکن اشسزلك ميڭا بيك نچار تاثير
ايتە ؛ بر نيچە كونگنە بولغاندە يارى . اما
اوزاقچە كيتكاج تيك طور و انساننى اوزى خستە
ايتە ، كوزگى بولوطلر شىكللى . باشك ئللە نيندى
نچار خياللر يورى باشلى ، ديدى .

مین — حالبوکہ مینم فکريمە كوره ، سز
معلم لك ايدوب بيك اشلە ديگز هم اشليسز .
شونڭ ايچوندە سز نڭ وجدانكز بو خصوصە
بيك طنچ بولورغە كيرەك ايدى .

اول — اشانكزكە ، يوق . مین ئلى بلطرغنه
اوزمە اوزون مدت خدمت ايتارلك قوت بار .
لغندە شبيہ ايتى ايدم . حاضر يوق . . . بلشكزكە ،
خلق فائدهسى ايچون سويلەرگە و اشلەرگە
قولدن كيلگان نرسەنى سويلەمى و اشلەمى اولوى
اوكنچليدر . . .

ايكمزده سكوت ايتدك . اول اورنندن
ئوزغالدبە بولمەدە آرى بيرلى يورى باشلادى و :
— چاي اچەسزمى ، اگر نلەسەكز سما .

• وارنى ياڭارتورغە قوشيم ، ديدى .

— يوق ، رحمت . مین بيت تيزگە گنە
كيلدم ، ديدم .

— اوطور يگز ئلى ؛ بلکہ سز نڭ ايچون
بتونلاى موندە كيلوب يور و ماو يخشيراق بولغان
بولور ايدى ، مادامکہ كيلگانسز ، اوزاغراق
اوطور يگز ، ايندى ؛ مین سماوارنى ياڭارتورغە
قوشيم ئلى ، ديدى . زؤايق بيردى .

بيك كرى آلياپچ بەيلەگان فالون گاودەلى
بر خاتون كروب سماوارنى آلوب چقدى .
اوطوردى . مینم كوگلم آچيلوبراق كيتدى .
اگر ميڭا : حاضر شوندە بولونغانڭ ايچون
آنڭ آچولانا ، عمر بوينچە سينڭ ايلە سويلە .
شمەيەچك ، ياكە سىنى گيمناز يادن قوواچاقلر
ديسەلر مین كينە شوندە قالغان بولور ايدم .
راۋينىسكى ايلە ، ايودە گيلر ، گيمناز يادەغى
ايدەشلر ، طانش استودينتلا ايلە سويلشكانڭ
هر قايسندن آرتوغراق چن كوگلدن سويلە —
شەسم كيلە ايدى .

— سز اوزكز نڭ آلدەغى كونكزگە
قايفولى قارىسز ، اما اوتكان عمر يگزدە مسعوديت
بار . موندە مینم ايچون هيچ بر مسعوديت بولاچق
توگلدن . . . ديدم .

— نيچك آلاى ؟ نيچون ؟

— موندە شولاي ، چونکہ مین خاتونمن .
— نى ايتكانكزنى آڭلامى من .
بر آز جسارت ايلە سويلەرگە باشلادم ،
سوزلارم بيك ربطلى توگل ، طاوشم بر آز قالترا .
مقدە ايدى . ديدم :

— اوزكزده اول اوقوب چقتان قزلىر حقنە
معلومات جيوب قارا كز . آنلردن كوب بولسە
يوزگە اون — اون بشى مسعوددر . قالغانلرى
ايسە . . . كوبدن بيرلى سويلمى طورغشان اير .

دن چاينكىنى توكىديه يوش قولن آلياپچينه سورتوب چغوب كىتىدى .

– بوگون سزنىڭ ابوگژده خوجەلق ايتوب چاى ياسارغە ميڭارخىت ايتكز . احتمالكە بو، برنچى ھم سوگنچى مرتبە بولور، دىبە آوزمىن اختيارسىز چقىدى .

– رحيم ايتكز دىدى .
(آخرى بار)

مترجم ف . ك .

*****

لطائف

۴۴

ايلىك زمان خطىبلرنىن برىنىڭ سويلامىش اولدىغى خطبە سىندىن عوام خلقى افراط خىشود اولمشلر ايدى . خطىبە دە اوزىنىڭ اڭ ياقىن دوستىنە واروب : « نطقى عوام خلقى ياراتدى، عجبا نە يردە قصورلىق ايتىم ؟ » دىبە صورمشىد .

۴۵ .

صوغىش غە سفر ايتىمكە اولان بر پادشاهه !
« بوكون سەھىنبە در ، سفر مبارك اولماز ! »
دىدىكلرنە ، پادشاهە دە : « بىچارە سەھىنبە كونى بويلە بر كەچىلىككىن قورتولدىمۇ بىنم وظيفە مەدر ! »
دىبە سفرىنە دوام ايتىمىد .

۴۶

ديوجانس حكىمنىڭ يافراق آشاب يوردىكىنى كورمىش « آراستىپ » : « اگرده بىنم كىبى حكمدار لىر تىرە سىندە يورسەڭ يافراق يىغوب آشادىن قورتولور ايدىڭ ! » دىدى . ديوجانس ايسە : « اگرده يافراق آشاب كون كچرمك لىدنىنى بىلسەڭ ايدى ، حكمدار لىر تىرە سىندە يوررگە تىزىل ايتىماز ايدىڭ ! » دىبە جواب وپىردى .

لرندىن بالالارى بار ، يسا كە آي غە ۲۵ سوم وظيفە ايله خدمت ايتىلەر ، ياكە ... خىر مېن بلىمىم ايندى ... قصەسى : مونه اونكان يىل گىمنازىيانى بتروب چىققان قىزلردىن احتمالكە ايكى اوچسى گنە آرمى كوبى رەتلى اورنلاشدىلر .

ھەر قىزنىڭ دىرلىك حىياتىدە عشق و محبت بىك زور رول اوينى . ھىچ بولماسە بو ، گىمنازىيا سوگنە بولا ... فقط حىياتنىڭ اڭ لذتلى وقتلرنە ، اوزىڭنىڭ كوڭلىڭ باغلا نغان كىشىگە بار و ھەر كىمگە دە مېسىر بولامى .

مىنىم اىچون سزگە يىقىن بولودن زور سعادت يوق ايدى ھم بولو وىدە مەمكىن توگىلر . لىكن مېن سزگە دائىما چىت كىشى بولوب فالورغە مجبورمىن . آرمى كوبى صوڭ بر وقت البتە مېنى بر كىشى اوبەر ، سوبەر ، حتى مېن اوزمىدە شونىڭ مسعودىت بولو وىنە اشانە من ، حالبوكە سوگنەن كورىلور كە : بو مسعودىت نىڭ قىمىتى بر تىن دە طورمى . بونلر مېنىم اوز باشمىن اوتىمەدى . لىكن باشقىلر باشىدىن اونكاننى كوردم . فقط بلە من ، كە بو شولايدىر ، البتە شولايدىر ... چونكە بلە من ، كە ياز اونكاج كوز كىلە در ... بونلرنى سويلەگان وقتىدە قوللرم فالترى ايدى . راۋىنىسكى يورودن طوقتالدى . مېنىم اوستىمە طوغرو قارادى ، لىكن كوزلرن درحال ايندىردى ، سوڭرە ديوانغە كىلوب اوطوردىدە بايتاق مدت سكوت دن صوڭ دىدى .

– احتمالكە ، بونلر بار دە درستىر . فقط بونلرنىڭ درستلىگىنى افرار ايتودن سزگە دە ، مىڭادە بر فائىدە كىلە چك توگىلر .

بو سوزلرنى ايتكان وقتىدە اول غايت مكىر ، فقط مكىرلىگى بلىدماسكە طاوشى فالترانغانى سىزدىماسكە صوڭ قوتنى صرف ايتە ايدى . خدمتچى خاتون سماۋارنى كرتىدى . تۈزە –

قلم مسابقهسى

«شورا» نڭ ۱۵ نچى عددنده آچديغمز «قلم مسابقهسى» حقنده اداره گه مقاله لر كلكمكه در . مذكور مسابقه دن اصل مقصود ، على بر مطلب ايدىكى معلوم اولسه كرك . يكتىلر ، بهادرلر يغمور كى باغمقده اولان يدره لر گه كوكرك و يرمككه قلعه اوستلر ينه چيقوب وطن طوغلر ينى قادارلر و بيدك جانلر ينى فدا ايدوب دشمن فلوئلر ينى هلاك ايده چك مينالرنى صا . لورلر . بوندىن مقصدلرى ايسه ايكى اوچ صوم قىبتنده اولان ميدال و نشانلر نڭ آلتون وكوشلر ينه ، عموما بازارده اولان حقالر ينه قز . قهق دگلر بلكه بهاسز و قيمتسز اولان شرف كسب ايتمك واسملر ينى قالدرمىق ايچوندىر . ميداللر ، نشانلر ايسه آنچق اوشبو كى شرفلر نڭ علامتلرى اولور . بو قىلدىن «قلم مسابقهسى» ده برنچىلك آغوچى آدم بيش صوم قيمتنده اولان «شورا» مجموعه سینه مستحق اولور ايسه بو شى يوقار يده اشارت ايتدىكمز چه شرنلى بر خدمت علامتى و يادكارى اوله چقدر . شمدى بزلر «قلم مسابقهسى» حقنده ادا . ره گه كلمش مقاله لرنى كيله چك عددن اعتبارا «شورا» ده درج ايدوب واررغه قرار و يردك . بونلرنى تدقيق و بر ينى ايكنچيسندن ترجيح

ايتمك خدمتى ده «شورا» اوقوچيلر ينه تابشرا . چق اولديغمز دن مقاله لر نڭ نه يرلردن يازارلق . لرينى اوشنداق امضالرينى اداره ده سر اوله رق صاقلاب آنچق رقم ايله گنه كوستره چك اولدىق . اكثر يت ايله آرادن برى ترجيح ايدلديكى صوك امضالرى ده اعلان ايدلنور .

«شورا» التماسينه جوابلر :

(باشى ۱۶ نچى عددده)

- (۱) اسلام فيلسوفلرى . ۲) التاج المرصع بجواهر القرآن والعلوم . ۳) مرآت مجموعه سى . ۴) فلسفه نقطه نظرندن دين . هادى كادىبىكى . ۵) آزدن بوندىن . ۶) خيالى حقيقتى ؟ ۷) «شورا» مجموعه سى . ۸) آداب تعليم . ۹) اظهار الحق . محمد فاتح كولاتسى . ۱۰) سليمه ياكه عفت . ابو السعود احمدى «اورانسكى»

تصحیح

۱۶ نچى عدد «شورا» ده ۵۰۲ نچى بيتده اولان اشعار نڭ ۷ نچى سطر نده اولان «مدح ايدنلردن» سوز ينى «مدح ايدنلردر» ديه ۵۰۵ نچى بيتده ۲ نچى باغانا ۲۰ نچى سطرده اولان «ديمكن» سوز ينى «ديمك» ديه اوقورغه تيوشلى .

محررى: رضا الدين بن فخر الدين . * ناشرلرى: م. شاكر و م. ذاكر ارمييفلر

«شورا» اورنبورغده اون بيش كونده بر چققان ادبى ، فنى و سياسى مجموعه در .

ТАКСА ЗА ОБЪЯВЛЕНИЯ:
на 2-й страницѣ обложки 30 коп.,
на 3 и 4 стр. - 20 к. за строку петита.
Адресъ: г. ОРЕНБУРГЪ,
Редакция журнала „ШУРО“.

آبونه بدل :
سنه لك ۴ ، آلتى آيلىق ۲ روبله ۲۰ كاپك .
وقت برلن بر گه آلوچيلرغه :
سنه لك ۷ ، آلتى آيلىق ۳ روبله ۸۰ كاپك در .

۴۹۸ نچى يېتىلرندە يازلدى، شۇندە مراحەت ايله كز!

* ك . س . ف . افندى گە : مقاله كز برنجى جلد «شورا» دە اولان «آمرىقا فكرلىرى» ندىن اوز گرتلنوب يازلمشدر، باصلماز .

* معلم افندى گە : «محمد عليه السلام» رساله-سى هر بر مشهور كتابچيلردە بولنور .

* «بخارا» شەرىندە اولان محترم اوفوچيلرمزدن رجا : ۱۲۷۴ دە «بخارا» شەرىندە وفات اولان ابوالشرف حسين بن محمد بن عمر الكرماني الحنفى السماعلى حضرتلى طرفندن «مرصد التصانيف الى النوف صنوف التواليف» نام بيوك بر اثر تاليف ايدلدىكى «وفية الاسلاف» دە مذكوردر . شەدى اوشبو اثر نك اصلى سلامتيدر ؟ نسخەلىرى وارميدر ؟ اولسه صانوب آلورغە ياكە يازدروب آلورغە تاموق مەكنميدر ؟ اوشبو طوغرودە علم ومعرفة، يولندە خدمت ايتەك نيتى ايله آچيق مکتوبل اولسەدە اداره گە خبر ويرمكلى صمبى صورتدە التماس فيلەدر .

* طاهر موسى افندى گە : «مجلة الاحكام العلية» هر بر مشهور كتابچيلردە اولسه كرك . «شرق كتابخانه سى» اسامى الكتب دفترينك ۴۵ نچى يېتىندە قېمتى ۷۰ تين ديه كوسترلمشدر . «محمد عليه السلام» رساله سينك خطاسى قانچى يېتىلدە وقانچى سطرلردە ايدىكى دليلى ايله آچيق كوستر مەككز رجا اولنور .

* فلم مسابقە سى حقندە «تورك اوغلى» ديه يارالمش مقاله نك درست امضاسى و آدرسى يازماق مطلوبدر . بونك صاحى اوزينك كيم ايدىكى آچيق خط ايله اولسه دە بيان ايتسه ايدى . * اسماعيل افندى گە : «شورا» دە باصلمقده اولان «اوفوچى قز» حكايئينك رساله روشنك نسخەسى يوق .

* فخر الاسلام، عبدالرحمن، صابر جان، رضاء نرجمانى، م . العثمانى، ميرزا زاهد العاقل، كيكوف افنديلر نك مقاله لرى آلندى .

* عبدالبر افندى گە : پيغمبر مز مکتوبى خصوصندە اونكان ييل «شورا» نك ۴۹۶ نچى

قوزمىچ نباتى

ايفيدرا

فورى سزلاو، آش باتماو، فان آزلقدن فائە بيره

تورغان بر شقالى نبات بولغانى ايچون بزنگ روسيه دە هم جيت ملكت لردە دە استعمالدهدر . بور اورماندن نامرى، چاچك هم اورقلرى ايله برگه جيولمش ايك يخشى صورتى قاروبقەدە بولنوب قداغى بش صومدر . ايكنچى صورتى اوچ صوم، اوچونچى صورتى بر صومدر . ۱۸۹۶ نچى يلدن بيرلى ايفيدرانى يوروب تورامز . ايك كوب بېرگانهر برنجى صورتدر .

آمرىسن : г. Бузулукъ, Самар. губ., В. Ваганову.

شَرِيحُ كِتَابِ خَاتَمِ السُّنَنِ
صِيَاغِي : أَحْمَدُ إِسْحَاقِي
أَوْ شَرِيحُ شَهَادَةِ
سَنَةِ تَأْسِيسِي ١٩٠٦

مفصل « اسامى الكتب » بوش يبارلور .
بر مقدار زادانكه يبارلسه زاكارنك فالغاني
نالوز ايله يبارلور . زادانكه يبار وچيلر :
پيروود ايله آقچه يباررگه تيوشليدر .
مارقه قبول اولنماس . زادانكه سز نالوز ايله
يبارلماس . پوچته مصارفى الوجبدين .

أدرس : Orskъ, Оренб. губ. .
Ахмеду ИСХАКОВУ.

صوم ٥٠	الفخرى فى الاداب السلطانية	صحيح البخارى حركه سز ٤ جزء ٢ جلدده
صوم ٤	الاحاطه فى اخبار غرناطه	٣ صوم ٨٠ نين
صوم ٢٠	مشاهير الشرق	صحيح البخارى حركه لى ٩ جزء ٥ صوم ٥٠
صوم ٧٠	تاريخ دولة آل سلجوق	» » عاينى جلدلى ٦ صوم ٥٠
صوم ٣٠	فلسفة الاسلام ومدنية القرآن	» » اعلا جلدلى ٨ صوم
صوم ٨٠	الاسلام روح المدينه	ستن ابن ماحه ايكنى جلد ٣ صوم ٣٠
صوم ٤٥	الاسلام و النصرانية	ستن النسائى ايكنى جلد ٣ صوم ٨٠
صوم ٥٠	الدين فى نظر العقل الصحيح	التزييب والترهيب ايكنى جلد ٣ صوم
صوم ٧٠	شبهات النصارى و حجج الاسلام	تاويل مختلف الحديث ١ صوم ٥٠
صوم ٨٠	المدينه و الاسلام	تذكرة الموضوعات ٥٠
صوم ٣٥	المستقبل للاسلام	السالى المصنوعه فى الاحاديث الموضوعه -
صوم ٧٠	محاورات المصلح و المقلد	- ايكنى جلد ٢ صوم ١٠
صوم ٤٠	جمال العالم	مسند الامام احمد بن حنبل ١٣ صوم
صوم ٦٠	التاج المرصع عربى	اكثر لعمال فى سنن الاقوال و الافعال ٣٣ صوم
صوم ٦٠	التاج المرصع ترجمه سى	الاصابه فى تمييز الصحابه سكر ١٢ صوم
صوم ٢٥	اسلام و هانوتو	الاستيعاب فى معرفة الاصحاب ١٥ صوم
صوم ٤٠	فلسفة عبادات	تذكرة الحفاظ للمذهبنى ١٠ صوم
صوم ٢٥	فلسفه نقطه نظرندن دين	تجريد اسماء الصحابه للمذهبنى ٥ صوم
صوم ٢٥	مناصب دينيه رضاء الدين	طبقات الشافعية الكبرى ١ جزء
صوم ٢٥	خزينه و زيمستوا ياردمى	٥ صوم ٥٠
صوم ٢٠	محمد عليه السلام	٨ صوم ٥٠
صوم ٣٥	تحرير المرأة ترجمه سى	٢ صوم ٣٠
صوم ٣٥	المرأة الجديده ترجمه سى	٣ صوم ٥٠
		كتاب الكنى و الاسماء
		فتوح البلدان للبلاذرى
		الفتوحات الاسلاميه ايكنى جلد

